

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบริบททางภูมิสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมของชุมชน โดยรวมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการปรับตัว ในกระบวนการผลิตมาทำการเกษตรกรรมทางเลือกภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาถึงวิถีคิดและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ของกลุ่มเกษตรกรในชุมชนที่ทำการผลิตเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และกลุ่มเกษตรกรที่ยึดรูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์ ต่อแนวความคิดทฤษฎีใหม่ทางการเกษตร ศึกษาเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของกลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมทางเลือกกับกลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมีกับพฤติกรรมปรับตัวมาทำการผลิตแบบเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในชุมชน และศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ การพึ่งตนเอง ความเข้มแข็งชุมชน กับพฤติกรรมปรับตัวมาทำการผลิตแบบเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในชุมชน โดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบกับข้อมูลเชิงเอกสาร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้อาวุโสของชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำองค์กรชุมชน เกษตรกรตัวอย่าง กลุ่มเกษตรกรรมทางเลือกของหมู่บ้านป่าไผ่ จำนวน 32 คนและกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมี จำนวน 113 คน ผลการศึกษานำเสนอ ดังนี้

4.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

4.1.1 บริบทชุมชน

4.1.2 บริบททางภูมิสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยม

4.1.3 วิถีคิดและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ของเกษตรกรในชุมชนที่มีต่อการเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง

4.2 ข้อมูลจากแบบสอบถามเกษตรกร

4.2.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร

4.2.2 พฤติกรรมปรับตัวในการผลิตของเกษตรกรในชุมชน

4.2.3 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

4.2.4 การพึ่งตนเอง และความเข้มแข็งชุมชนของเกษตรกร

4.3 การทดสอบคำถามของการศึกษา

4.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาสภาพความเป็นจริงของชุมชน สภาพแวดล้อม บริบทของชุมชน รวมทั้งวิถีคิดและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ของเกษตรกรในชุมชน เพื่อมองถึงความสัมพันธ์ต่อการปรับตัวเปลี่ยนแปลงในด้านการผลิต และการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชน โดยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกประชากรกลุ่มตัวอย่างและวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยใช้คำถามที่มีโครงสร้าง เพื่อนำมาวิเคราะห์ โดยการแยกแยะเป็นหมวดหมู่ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบกับผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสภาพทั่วไปของชุมชน เพื่อนำมาประกอบผลการศึกษาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผลการศึกษา พบดังนี้

4.1.1 บริบทชุมชน

1) ประวัติและพัฒนาการของความเป็นชุมชนป่าไผ่

ชาวบ้านป่าไผ่ได้เข้ามาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านป่าไผ่มาเป็นเวลา 200 กว่าปีแล้ว โดยมีการเล่าสืบต่อกันมาว่าพระยาพรหมซึ่งเป็นเจ้าในเวียงเชียงใหม่ในขณะนั้น เลี้ยงช้างและฝึกช้างไว้ใช้จำนวนมาก พระยาพรหมได้นำช้างมาเลี้ยงในบริเวณนี้เนื่องจากมีป่าไผ่ขึ้นหนาแน่นมาก ต่อมาพระยาพรหมได้มีภรรยาเป็นชาวบ้านแถบนี้ ซึ่งเป็นลูกสาวแม่อุ้ยล้อม (ครอบครัวแรกที่มาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านป่าไผ่) โดยตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณกลางหมู่บ้านป่าไผ่ในปัจจุบัน

ต่อมาพระยาพรหมได้นำผู้คนและช้างมารื้อถางป่าไผ่ จับจองที่ดินทำนาหลายร้อยไร่ และสร้างที่อยู่อาศัยอยู่ร่วมกันกับชาวบ้าน ซึ่งเป็นเครือญาติของแม่อุ้ยล้อม รวมผู้ติดตามพระยาพรหมมาจับจองที่ดินทำกินอีกจำนวนหนึ่ง รวมกันทั้งสิ้น 14 ครัวเรือน (ผู้คนจึงเรียกว่า “สิบสี่ตั้ง”) ผู้ติดตามพระยาพรหมส่วนหนึ่งเป็นชาวบ้านสันคะยอม อำเภอสันทราย อพยพย้ายติดตามเข้ามาจับจองที่ดินทำการเกษตรและตั้งถิ่นฐานถาวร ซึ่งปัจจุบันเป็นต้นตระกูลทองคำฟู และทะนันทา

นอกจากนี้ก็จะมีผู้คนจากที่อื่น ได้มาตั้งรกรากในหมู่บ้านเพิ่มเติม ทั้งกลุ่มของพ่อค้าวัวต่าง ม้าต่าง ที่เดินทางมาจากเวียงละกอน (ลำปาง) เพื่อมาค้าขายที่เชียงใหม่ ที่ระหว่างก็จะมาตั้งเพิงพักค้างแรมบริเวณเหล่า (ป่าละเมาะบริเวณเนินเขา) ด้านทิศตะวันออกของบ้านป่าไผ่ ต่อมากลุ่มของพ่อค้าวัวต่าง ม้าต่าง เห็นว่าเป็นที่ลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก และสามารถค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าต่าง ๆ กับชาวเชียงใหม่และชาววังทั้งหลายได้ดี จึงชักชวนกันมาตั้งบ้านเรือนและเรียกหมู่บ้านของกลุ่มตนว่าบ้านเหล่า และหมู่บ้านป่าไผ่มักเป็นที่นอนพักค้างคืนเป็นประจำของกลุ่มวัวต่าง ม้าต่าง จนกระทั่งคนเหล่านี้ได้แต่งงานกับคนในหมู่บ้านป่าไผ่ เงินที่ได้จากการค้าขายของก็จะนำมาซื้อ

ที่ดินในหมู่บ้าน และตั้งถิ่นฐานดำรงชีวิตอยู่บ้านป่าไผ่อย่างถาวร โดยคนกลุ่มนี้เป็นต้นตระกูล ทาอินทร์ และธาตุนอินจันทร์ในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มพ่อค้าวัวต่าง ม้าต่างเช่นเดียวจาก เวียงละกอน (นครลำปาง) ได้อพยพเข้ามาค้าขายและต่อมาได้ซื้อที่ดินแต่งงานกับคนในหมู่บ้าน ตั้ง ถิ่นฐานถาวรเป็นต้นตระกูลธาตุนอินจันทร์

หมู่บ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง อำเภอคอยสะเกิดในอดีตขึ้นอยู่กับมณฑลพายัพ เป็นมณฑล เทศาภิบาล จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2442 ต่อมาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ได้มีการ ยกเลิกระบบมณฑลเทศาภิบาล และในปี พ.ศ.2476 มณฑลพายัพก็สลายตัว เมืองเชียงใหม่ซึ่งเคย เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาไทยในอดีตได้เปลี่ยนฐานะเป็นเพียงจังหวัดหนึ่ง เช่นเดียวกับ จังหวัดอื่น ๆ ในส่วนระดับแขวงก็ถูกจัดตั้งให้เป็นอำเภอ ข้าราชการที่แต่งตั้งจากส่วนกลางมา ปกครอง เรียกว่า นายอำเภอ มาจนปัจจุบันและแบ่งเขตการปกครองของอำเภอคอยสะเกิดออกเป็น 14 ตำบล คือ เชียงคอย สันปูเลย ลวงเหนือ แม่โป่ง ลำราญราษฎร์ ป่าป้อง เทพเสด็จ ป่าลาน แม่คือ แม่ฮ้อยเงิน สง่าบ้าน ตลาดขวัญ ตลาดใหญ่ และป่าเมียง แต่ละตำบลแบ่งเป็นหมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น 105 หมู่บ้าน โดยหมู่บ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง ตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2469

การตั้งบ้านป่าไผ่เกิดขึ้นจากการรวม 2 หมู่บ้าน คือ บ้านป่าไผ่และบ้านเหล่า ใช้ชื่อ หมู่บ้านเป็น “บ้านป่าไผ่” นายสิงห์ ทิศลังกา เป็นผู้ใหญ่คนแรกที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ขณะนั้นมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 80 คน โดยตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันประมาณ 35 ครัวเรือน นับ แต่นั้นเป็นต้นมาชาวบ้านป่าไผ่ซึ่งดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายและอาศัยเกื้อกูลกันระหว่างเครือญาติ จนกระทั่งประมาณ พ.ศ.2500 จึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและติดต่อกับชาวบ้านในชุมชนอื่น ๆ มากขึ้น รวมทั้งการติดต่อกับทางราชการ ซึ่งเข้าไปมีบทบาทในชุมชน กระแสความเปลี่ยนแปลงจึง เริ่มเกิดขึ้นในชุมชนอย่างรวดเร็ว

ในช่วงหลัง ปี พ.ศ.2500 ชุมชนป่าไผ่ ได้รับผลจากกระแสความเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยเฉพาะอำนาจการปกครองจากรัฐ และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เริ่มเข้าไปสู่ชุมชนในช่วงปี พ.ศ.2510 ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต เป็นการผลิตเพื่อขาย ได้แผ่กระจายเข้าไปในวิถี การดำรงชีวิตแต่ดั้งเดิมของชุมชน จนประสบปัญหาเช่นเดียวกับชุมชนชนบทอื่น ๆ ของไทย คือ ปัญหาการว่างงาน ปัญหาการผลิต ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาโรคเอดส์ แต่ชาวบ้านในชุมชนบ้าน ป่าไผ่ก็ไม่ได้นิ่งเฉยกับปัญหา ชาวบ้านในชุมชนบ้านป่าไผ่มีการปรับตัวอย่างมาก ซึ่งก็สำเร็จบ้าง เผชิญกับอุปสรรคบ้าง จึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบในการดำรงชีวิตและการจัดองค์กรต่างๆ ใน ชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

2) ลักษณะทั่วไปของชุมชนป่าไผ่

2.1 ลักษณะภูมิประเทศของชุมชน

หมู่บ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ดเป็นที่ราบลุ่มระหว่างเชิงภูเขา ตั้งอยู่พื้นที่บริเวณข้างลุ่มน้ำ ติดกับเชิงเขา ใกล้เขตป่าสงวนแห่งชาติ มีพื้นที่ทั้งหมด 3,523 ไร่ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 350 เมตร ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกเป็นภูเขา และป่าเต็งรัง มีลำน้ำไหลผ่านหมู่บ้านตลอดปี โดยมีลำน้ำแม่โป่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ และน้ำจากคลองชลประทานที่ไหลมาจากเขื่อนแม่กวงอุดมธารา พื้นที่ส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมสำหรับการทำการเกษตร บริเวณที่ราบลุ่มจะมีน้ำท่วมถึง แต่จะไม่ท่วมขังนานเนื่องจากด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้านจะมีน้ำแม่โป่งไหลผ่าน เมื่อน้ำท่วมจะระบายลงสู่ลำน้ำแม่โป่งได้สะดวกรวดเร็ว จึงไม่ค่อยส่งผลกระทบต่อและทำความเสียหายให้แก่เกษตรกรมากนัก ส่วนในฤดูหนาวและฤดูแล้งชุมชนก็ยังสามารใช้น้ำได้อย่างอุดมสมบูรณ์เพราะมีการสร้างเหมืองฝายกั้นน้ำไว้ และมีการจัดองค์กรดูแลการใช้น้ำภายในหมู่บ้านเป็นอย่างดี ทำให้เกษตรกรในชุมชนสามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้เกือบตลอดทั้งปี

บ้านป่าไผ่ มีที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของตำบลแม่โป่ง ตั้งอยู่พิกัดที่ 47 QNA 200-820 ตามแผนที่ภูมิประเทศของกรมแผนที่ทหาร มาตราส่วน 1:50,000 ชื่อแผนที่อำเภอสันทราย ระบาย 4846 IV ห่างจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่โป่ง ประมาณ 1 กิโลเมตร ห่างจากที่ว่าการอำเภอดอยสะเก็ด มาตามถนนสายดอยสะเก็ด-ป่าไผ่ ระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

-ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านห้วยบ่อทอง หมู่ที่ 10 ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

-ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านห้วยอ่าง หมู่ที่ 6 ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

-ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านตลาดขี้เหล็ก หมู่ที่ 1 ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

-ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านห้วยบอน หมู่ที่ 3 ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

สภาพการคมนาคมมีเส้นทางสัญจรติดต่อกับหมู่บ้านอื่น จำนวน 4 เส้นทางหลัก ได้แก่ ถนนสายดอยสะเก็ด-ป่าไผ่ ระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร ถนนสายดอยสะเก็ด-บ่อสร้าง เริ่มเข้าที่ถนนสายบ้านแม่ก๊ะ-ถึงบ้านแม่ฮ่องไคร้ ผ่านหมู่บ้านป่าไผ่ ระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร ถนนสายดอยสะเก็ด-เชียงราย เริ่มเข้าปากทางเข้าเขื่อนแม่กวง (สายใหม่) เริ่มตั้งแต่บ้านแม่ดอกแดง-ป่าไผ่ ระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร ถนนสายปากทางเข้าสู่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้-ผ่าน

บ้านตลาดชัยเหล็ก ถึงบ้านป่าไผ่ ระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร นอกนั้นยังสามารถเข้าสู่หมู่บ้านทางอำเภอสันกำแพง ตั้งแต่ที่ว่าการอำเภอสันกำแพง (เก่า) – ถึงบ้านป่าไผ่ ระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร และเส้นทางจากกิ่งอำเภอแม่ออน เริ่มตั้งแต่บ้านสหกรณ์ 2 ผ่านน้ำพุร้อนสันกำแพง ถึงบ้านป่าไผ่ ระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร

2.2 สภาพภูมิอากาศ

หมู่บ้านป่าไผ่ มีสภาพภูมิอากาศเป็นไปตามปกติของเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ฤดูกาลแบ่งออกได้ตามสภาพอยู่ 3 ฤดูกาล คือ

ฤดูฝน อยู่ในช่วงประมาณเดือนพฤษภาคม-เดือนกันยายนของปี ด้วยลักษณะพื้นที่ของหมู่บ้านที่เป็นที่ราบลุ่ม บางแห่งมีน้ำท่วมถึง แต่จะไม่ขังเป็นเวลานาน เพราะสามารถระบายน้ำลงสู่ลำน้ำแม่โป่งได้สะดวกรวดเร็ว พื้นที่ทำการเกษตรจึงไม่เกิดความเสียหายมากนัก สามารถทำการเกษตรได้ตามปกติ

ฤดูหนาว อยู่ในช่วงประมาณเดือนตุลาคม-เดือนกุมภาพันธ์ของปี สภาพอากาศอยู่ในอุณหภูมิที่พอเหมาะ ไม่หนาวจนเกินไป สามารถปลูกพืชผลทางการเกษตรได้เป็นอย่างดี มีน้ำท่าที่อุดมสมบูรณ์ มีระบบน้ำทั้งจากผิวดิน และน้ำใต้ดินซึมซับมาจากลำน้ำแม่โป่ง และมีระบบชลประทานไหลพาดผ่าน ส่งผลให้ลักษณะของดินมีความชุ่มน้ำได้ในปริมาณที่พอดีตลอดช่วงระยะเวลาทำการเกษตรกรรมของเกษตรกร

ฤดูร้อน อยู่ในช่วงประมาณเดือนมีนาคม-เดือนเมษายนของปี ซึ่งจะมีสภาพอากาศค่อนข้างร้อนและอบอ้าว ตามสภาพภูมิประเทศเขตร้อน แต่จะมีระยะเวลาที่ไม่ยาวนานนัก จึงไม่เกิดปัญหาภัยแล้งในเขตหมู่บ้าน

2.3 โครงสร้างทางกายภาพและสาธารณูปโภค

แหล่งน้ำบริโภค อุปโภค

- บ่อน้ำตื้น 102 บ่อ
- บ่อบาดาลของครอบครัว 152 บ่อ
- บ่อบาดาลสาธารณะ 4 บ่อ

บริการสาธารณะ

- ศูนย์เด็กเล็กสิรินทร 1 แห่ง จำนวนเด็กประมาณ 60 คน จำนวนครู 5 คน
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนบ้านป่าไผ่ 1 แห่ง
- โทรศัพท์สาธารณะจำนวน 3 แห่ง

2.4 ระบบชลประทานและระบบการจัดการน้ำของหมู่บ้านป่าไผ่

หมู่บ้านป่าไผ่มีระบบการจัดการน้ำ 2 ระบบ คือ ระบบแรกคือการจัดการน้ำของกลุ่มเหมืองฝายที่เกิดจากการรวมตัวเป็นองค์กรของชุมชน โดยก่อตั้งจากกลุ่มที่ทำอาชีพทางการเกษตรที่ต้องอาศัยน้ำในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ที่ประสบกับปัญหาการใช้น้ำและพยายามคิดหาวิธีการจัดการน้ำจากประสบการณ์ และอาศัยภูมิปัญญาที่สั่งสมและถ่ายทอดกันมานาน ชุมชนบ้านป่าไผ่มีการสร้างฝายพระยาพรหมขึ้น ซึ่งน่าจะมีอายุกว่า 200 ปีมาแล้ว โดยทุกครอบครัวที่มีการใช้น้ำหรือทำการเกษตรจะถือว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มเหมืองฝาย

ส่วนระบบการจัดการน้ำระบบที่สองคือ โครงการชลประทานเขื่อนแม่กวง ที่เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ มีความจุ 263 ล้านลูกบาศก์เมตร ใช้ประโยชน์ในฤดูฝน 175,000 ไร่ ฤดูแล้ง 85,000 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่อำเภอคอยสะเก็ด สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และกิ่งอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน โดยในปี 2537 ได้มีการสร้างคลองชลประทานส่งน้ำมายังพื้นที่เกษตรในบ้านป่าไผ่ เมื่อน้ำจากเขื่อนชลประทานแม่กวงเข้ามาก็มีการจัดตั้ง “กลุ่มผู้ใช้น้ำจัดตั้ง” ขึ้น กลุ่มเหมืองฝายเดิมจึงไปทำหน้าที่คอยดูแลเหมือง หรือคลองส่งน้ำขนาดเล็กที่ผ่านเข้าไปในหมู่บ้านและตามพื้นที่ทำการเกษตรที่มีมาแต่เดิม โดยลำเหมืองเหล่านี้จะรับน้ำจากเหมืองฝายจากแม่น้ำโป่งและน้ำกาเดผีจากฝายพระยาพรหม ซึ่งต่อมาทางราชการได้สร้างเป็นเขื่อนกั้นน้ำคอนกรีต และเรียกชื่อว่า เขื่อนตลาดจี้เหล็ก ดังนั้นบทบาทของกลุ่มเหมืองฝายเดิมจึงปรับเปลี่ยนไปทำหน้าที่ คือ ขุดลอกลำเหมืองต่าง ๆ ปีละ 1 ครั้ง การเลี้ยงฝายเหมืองฝายและฝายขุนน้ำปีละ 1 ครั้ง โดยผู้อาวุโส/ตัวแทน/แกนนำกลุ่ม โดยมีแก่เหมืองจะเป็นผู้ที่คอยให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการใช้น้ำ และไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้น้ำของสมาชิกทุกคน

2.5 การคมนาคม

การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านป่าไผ่ เส้นทางหลักเดินทางโดยรถยนต์ไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 118 สายเชียงใหม่-คอยสะเก็ด-เชียงราย ถึงกิโลเมตรที่ 18 แล้วเลี้ยวขวาเข้าอำเภอดอยสะเก็ดไปตามถนนดอยสะเก็ด-บ่อสร้าง ระยะทางประมาณ 500 เมตร เลี้ยวซ้ายไปตามถนนเร่งรัดพัฒนาชนบทบ้านป่าคา-ป่าไม้แดง ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร จากนั้นไปต่อตามถนนเส้นทางบ้านห้วยอ่าง-ห้วยบ่อทอง เป็นระยะทางประมาณ 5.25 กิโลเมตร ถึงบ้านป่าไผ่ รวมระยะทางจากอำเภอมืองเชียงใหม่ถึงบ้านป่าไผ่ประมาณ 24.5 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 25-30 นาที

2.6 จำนวนประชากร

หมู่บ้านป่าไผ่ มีจำนวนประชากรจากครัวเรือนในปัจจุบันจำนวน 215 ครัวเรือน แยกเป็นประชากรเพศชาย จำนวน 363 คน ประชากรเพศหญิง จำนวน 369 คน รวมมีประชากรทั้งสิ้นจำนวน 732 คน

4.1.2 บริบททางภูมิสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยม

1) ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรในชุมชน

1.1 อาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ของหมู่บ้านไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 มีอาชีพเกษตรกรรมที่หลากหลาย ประกอบด้วย การทำนา ทำสวน ทำไร่ ทั้งแบบเชิงเดี่ยว และผสมผสาน สลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันตลอดทั้งปี โดยพืชผลการเกษตรที่เกษตรกรในชุมชนเพาะปลูก ได้แก่ ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า หอมแดง กระเทียม ถั่วลิสง รวมทั้งพืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ตลอดจนถึงการทำอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมอื่น ๆ ได้แก่ การแปรรูปผลผลิตจากผลิตภัณฑ์ภายในชุมชน ค้าขาย รวมทั้งการรับจ้างทั่วไป โดยการประกอบอาชีพของประชากรในชุมชนสามารถแบ่งตามครัวเรือน ดังนี้

ทำการเกษตร	200	ครัวเรือน
เลี้ยงสัตว์	50	ครัวเรือน
รับจ้าง	17	ครัวเรือน
ค้าขาย	16	ครัวเรือน
รับราชการ	20	ครัวเรือน
อื่นๆ	12	ครัวเรือน

1.2 สถานการณ์รายได้-รายจ่าย

รายได้ส่วนใหญ่ของประชากรในชุมชนมาจากผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชากรในหมู่บ้าน โดยสามารถแบ่งรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญได้ดังนี้

ข้าว	ขายได้เฉลี่ยปีละ	15,000 บาท / ครัวเรือน
กระเทียม	ขายได้เฉลี่ยปีละ	20,000 บาท / ครัวเรือน
ถั่วลิสง	ขายได้เฉลี่ยปีละ	10,000 บาท / ครัวเรือน

จากการสำรวจข้อมูลครัวเรือนของหมู่บ้านป่าไผ่ ในปี พ.ศ. 2548-2549 สามารถสรุปภาพรวมของรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนได้ดังนี้ คือ

รายได้เฉลี่ยปีละ 87,840 บาท / ปี / ครัวเรือน (7,320 บาท / เดือน)

รายจ่ายเฉลี่ยปีละ 68,973 บาท / ปี / ครัวเรือน (5,747 บาท / เดือน)

มีผลต่างรายได้มากกว่ารายจ่ายเฉลี่ยปีละ 18,867 บาท / ปี / ครัวเรือน (1,572 บาท / เดือน)

1.3 ภาวะหนี้สิน

การเกิดหนี้สินของเกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชนจากการสอบถามเกิดจากการกู้เงินมาลงทุนในภาคการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นการเพาะปลูกกระเทียม หอมแดง และปลูกกะหล่ำ ทั้งนี้หนี้สินของเกษตรกรในชุมชนส่วนใหญ่มาจากการกู้เงินนำมาลงทุนในการเพาะปลูก เนื่องจากต้องนำเงิน

ไปซื้อปัจจัยการผลิตในราคาที่สูง ไม่ว่าจะเป็นการซื้อปุ๋ย สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชและแมลง แต่เมื่อถึงเวลานำผลผลิตที่ได้ออกไปขาย ชาวบ้านกลับถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา เช่น กระเทียมเมื่อถึงฤดูขายผลผลิต พ่อค้าคนกลางมารับซื้อผลผลิตของชาวบ้านในราคาถูกเพียงกิโลกรัมละ 10 กว่าบาท แต่เมื่อพ่อค้าคนกลางนำผลผลิตไปขายตามท้องตลาดกลับนำไปขายในราคา กิโลกรัมละ 30-40 บาท จึงทำให้เกษตรกรต้องประสบกับภาวะการขาดทุนจากการผลิตสะสมเรื่อย ๆ จนทำให้ชาวบ้านมีหนี้มีสินกันหมด โดยส่วนใหญ่จะเป็นหนี้ ธ.ก.ส. และสหกรณ์การเกษตร

จากการสำรวจข้อมูล โดยอาสาสมัครและเปรียบเทียบจากข้อมูลลงทะเบียน สย. ปี พ.ศ. 2549 จากครัวเรือนจำนวน 85 ครัวเรือน พอสรุปสถานะทางหนี้สินของครัวเรือนภายในชุมชน มีวงเงินทั้งสิ้นประมาณ 22,723,139 บาท เป็นหนี้สินเก่าในระบบ จำนวนประมาณ 21,058,824 บาท แยกเป็นหนี้สินจากธนาคาร ธ.ก.ส. จำนวน 12,864,000 บาท จากสหกรณ์การเกษตร จำนวน 3,505,000 บาท จากธนาคารพาณิชย์ จำนวน 2,757,274 บาท จากกลุ่มออมทรัพย์ฯ จำนวน 589,500 บาท จากกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 526,020 บาท จากกองทุน กขคจ. จำนวน 236,000 บาท อื่น ๆ จำนวน 271,030 บาท เป็นหนี้ในระบบอีกประมาณ 1,664,315 บาท

1.4 การถือครองที่ดิน

หมู่บ้านป่าไผ่ มีพื้นที่ทั้งหมด 3,523 ไร่ แบ่งออกเป็น

- พื้นที่ป่า/ป่าชุมชน	1,600	ไร่
- พื้นที่ทำนา	600	ไร่
- พื้นที่ทำสวน	250	ไร่
- พื้นที่ไร่อยู่อาศัย	140	ไร่

2) วิธีการผลิต

หมู่บ้านป่าไผ่ส่วนใหญ่สมาชิกในชุมชนจะมีระบบเศรษฐกิจภายใต้การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเกือบทุกครัวเรือน โดยจะทำนาปลูกข้าวเหนียวเป็นหลัก หลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวจึงปลูกพืชอื่นหมุนเวียน เช่น หอม กระเทียม ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ทำสวนผลไม้ เช่น ลำไย มะม่วง มะขาม เป็นต้น ปลูกพืชผักสวนครัว หรือแม้กระทั่งการเลี้ยงสัตว์ประเภทวัว กบ ปลา โดยผลผลิตทางการเกษตรที่ได้นั้น ส่วนหนึ่งชาวบ้านจะเก็บไว้เพื่อบริโภคเองในครอบครัว และอีกส่วนหนึ่งจะนำออกจำหน่าย แต่ชาวบ้านมักประสบกับปัญหาราคาของผลผลิตที่ตกต่ำ ปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูง ปัญหาจากภัยธรรมชาติ ซึ่งสร้างความเสียหายให้กับผลผลิตทางการเกษตรของชาวบ้าน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ของหมู่บ้านป่าไผ่จะมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ซึ่งได้รับการแบ่งจากบรรพบุรุษ ส่วนผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองนั้น มีเป็นส่วนน้อยจะประกอบอาชีพรับจ้างในภาคเกษตรกรรม

ส่วนการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมของชาวบ้านในหมู่บ้านป่าไผ่ จะเป็นในรูปแบบของการค้าขายของชำเล็ก ๆ น้อย ๆ การไปรับจ้างทำงานในโรงงานแปรรูปของหมู่บ้าน (โรงงานกระเทียมดอง) บางคนก็ไปเป็นแม่ค้าขายของตามตลาดเล็กๆ ในหมู่บ้านและบางคนก็ประกอบอาชีพรับราชการหรือทำงานตามบริษัท ห้างร้านต่าง ๆ ในเขตอำเภอเมือง รวมถึงการไปเป็นแรงงานรับจ้างนอกหมู่บ้าน

สรุปได้ว่าระบบเศรษฐกิจของหมู่บ้านป่าไผ่จะเป็นระบบที่ขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเกือบทุกครัวเรือนจะมีการทำนาปลูกข้าวไว้สำหรับกินในแต่ละปีบนที่ดินของตนเอง ส่วนคนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองที่มีเป็นส่วนใหญ่แล้วก็จะไปเป็นแรงงานรับจ้างทำนาให้กับคนที่มียุทธศาสตร์ที่ดินแต่มีแรงงานไม่พอ ส่วนช่วงเวลาที่ว่างจากการทำนาก็จะทำไร่หรือปลูกพืชผักสวนครัวไว้เพื่อกินเองและไว้ขายในบางส่วน

3) ระบบความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และค่านิยมของชุมชน

ชาวบ้านในหมู่บ้านป่าไผ่ทุกครัวเรือนนับถือศาสนาพุทธ แต่ก็ยังมีความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องผีของผู้อาวุโส ที่เชื่อในอำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งสามารถให้คุณและให้โทษได้ ให้การคุ้มครองปกป้องจากภัยอันตราย อีกทั้งยังให้ความอุดมสมบูรณ์ในการทำเกษตร แต่เมื่อเวลาผ่านไปการได้เรียนรู้จากพระสงฆ์ในหมู่บ้านที่คอบอบรม สั่งสอน ขัดเกลา ทำให้คนในรุ่นหลังไม่ค่อยเชื่อเรื่องผี แต่ก็ไม่ได้คัดค้านความเชื่อของผู้อาวุโสในหมู่บ้านแต่อย่างใด

ชาวบ้านป่าไผ่เป็นคนล้านนาที่อพยพมาจากจังหวัดลำปาง โดยมีพระยาพรหมเป็นต้นตระกูล ทำให้ชุมชนได้รับอิทธิพลความเชื่อทางศาสนาตามแบบล้านนา โดยมีทั้งความเชื่อในทางพุทธศาสนาและผีบรรพบุรุษ รวมถึงความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ตามธรรมชาติ โดยความเชื่อเหล่านี้สะท้อนออกมาในรูปแบบของพิธีกรรม งานประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ชาวบ้านจัดขึ้นในแต่ละปี แต่ปัจจุบันประเพณีบางอย่างก็ได้สูญหายไปตามกาลเวลา

จะเห็นได้ว่าประเพณีของชาวบ้านป่าไผ่จะมีฐานมาจากความเชื่อทางพุทธศาสนา ดังนั้นชาวบ้านจึงมีความผูกพันกับวัด และมีกิจกรรมร่วมกับวัดโดยตลอด ในวันสำคัญทางศาสนาชาวบ้านจะพร้อมใจกัน ไปทำบุญที่วัด ทำให้มีการพบปะพูดคุยกันของชาวบ้าน อีกทั้งบางที่ผู้นำหมู่บ้านก็ใช้วัดเป็นเวทีในการประชุมหมู่บ้าน ส่วนความเชื่อเรื่องผีก็อยู่คู่กับความเชื่อทางพุทธศาสนาได้โดยไม่มี ความขัดแย้งกัน เห็นได้จากในหลายกิจกรรมในประเพณีทางศาสนาพุทธที่ร่างทรงหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เจ้าปู่” ก็จะมีบทบาทและมีส่วนร่วมในประเพณีนั้นด้วย

4) กลุ่มเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน

หมู่บ้านป่าไผ่ได้มีการบริหารจัดการภายในชุมชน โดยอาศัยกระบวนการการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน เพื่อการศึกษาสภาพปัญหาในชุมชน ค้นหาจุดเด่นจุดด้อย แล้วนำมาวิเคราะห์

หาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนหาหนทางในการแก้ไขปัญหา และแนวทางการต้องการของชุมชน ในการพัฒนา โดยใช้วิธีการร่วมกันระดมกลุ่มความคิด อาศัยประสบการณ์ ทุนจากสิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรในชุมชน ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น และหาหนทางนำมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม โดย ได้รับความร่วมมือจากองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อ เสริมสร้างศักยภาพให้เกิดขึ้นเป็นชุมชนพึ่งตนเอง และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเกิดความ ยั่งยืนต่อไป หมู่บ้านป่าไผ่ได้มีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ที่สำคัญดังต่อไปนี้

4.1 กลุ่มออมทรัพย์บ้านป่าไผ่

เป็นกลุ่มที่จะออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้น จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่จะออมทรัพย์บ้านป่าไผ่ หมู่ที่ 2 ร่วมกับบ้านป่าไผ่บ่อทอง หมู่ที่ 10 และกลุ่มที่จะออมทรัพย์บ้านป่าไผ่

4.2 กลุ่มกองทุนเงินล้าน

เนื่องจากทางหมู่บ้านได้รับการสนับสนุนเงินทุนตามนโยบายรัฐบาล โดยให้คณะกรรมการ ระดับหมู่บ้านบริหารจัดการตามระเบียบ และกติกาที่กำหนด เพื่อนำไปพัฒนาอาชีพ และเสริมสร้าง รายได้ให้เกิดขึ้นในชุมชน

4.3 กองทุน กขคจ.

เป็นกองทุนที่ได้รับการสนับสนุนเงินทุนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับหมู่บ้าน โดยให้คณะกรรมการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และบริหารจัดการเพื่อชุมชน

4.4 กลุ่มสหกรณ์การเกษตร

เป็นกลุ่มสหกรณ์ และกลุ่มสถาบันการเงินที่ให้การสนับสนุนกลุ่มสมาชิกในชุมชนบ้าน ป่าไผ่ เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชน

4.5 กลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตร

เป็นกลุ่มที่จัดตั้งเพื่อให้กลุ่มสมาชิกร่วมกันบริหารจัดการระบบส่งน้ำ การจัดสรรน้ำ การ บำรุงรักษาแหล่งน้ำและลำเหมืองส่งน้ำ เพื่อให้เกษตรกรสามารถใช้น้ำเพื่อการเกษตรได้อย่าง พอเพียง ตามความเหมาะสม ตลอดฤดูกาล

4.6 กลุ่มประมงน้ำไหล

เป็นกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพเสริมจากการประมงน้ำไหลในหมู่บ้านและให้ชาวบ้านได้เห็น ความสำคัญของการดูแลรักษาสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะบริเวณลำเหมืองที่ไหลผ่านหมู่บ้าน

4.7 กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ

เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อศึกษาและพัฒนาการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพเพื่อการเกษตรตาม นโยบายการแก้ไขปัญหาดินพื้นที่ทำการเกษตร และลดต้นทุนในการผลิตภาคการเกษตร

4.8 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านป่าไผ่

เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นเพื่อร่วมกันคิดค้นหาแนวทางการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นกระเทียมโทนดอง กระเทียมดอง มะม่วงแช่อิ่ม มะเขือเทศแช่อิ่ม ฯลฯ

4.9 กลุ่มแม่บ้านแปรรูปสมุนไพรบ้านป่าไผ่

เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นเพื่อแปรรูปสมุนไพรเพื่อการใช้ประโยชน์ในครัวเรือน รวมถึงการจำหน่ายเสริมรายได้แก่สมาชิก

4.10 กลุ่มแม่บ้านอาหารพื้นเมือง

เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นเพื่อประกอบอาหารพื้นเมือง แปรรูปอาหารจากพืชผลทางการเกษตรในท้องถิ่น และฟื้นฟูส่งเสริมอาหารพื้นเมือง

4.11 กลุ่มชมรมผู้สูงอายุ

เป็นกลุ่มจัดตั้งขึ้นเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามเหมาะสมกับวัย ได้แก่ การส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ (จักสาน ผลิตดอกไม้จันทน์ สมุนไพรหอมเมือง) การออกกำลังกาย

4.12 กลุ่มเยาวชนบ้านป่าไผ่

เป็นกลุ่มจัดตั้งขึ้นเพื่อจัดกิจกรรมร่วมกันของเยาวชนในชุมชน ประกอบด้วย การพัฒนาความรู้เพื่อการอาชีพ การออกกำลังกายและการกีฬา นันทนาการ เป็นต้น

4.13 กลุ่มเกษตรกรไร่นาสวนผสม

เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นเพื่อศึกษาแนวทางการเกษตรแบบผสมผสาน “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวทางพระราชดำริ และนำมาปฏิบัติในระดับชุมชน

4.14 กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกบ

เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเลี้ยงกบ โดยการร่วมกันดำเนินการตามหลักการ และได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ ประกอบด้วย ฝ่ายส่งเสริมการประมง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ เป็นต้น

4.15 กลุ่มผู้เลี้ยงโค

เป็นกลุ่มจัดตั้งเพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้ประกอบอาชีพการเลี้ยงโคตามวิถีชุมชนมาแต่อดีต พร้อมกับได้ร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาการเลี้ยงสัตว์ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการส่งเสริมสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.1.3 วิธีคิด และกระบวนการเรียนรู้ใหม่ของเกษตรกรในชุมชนที่มีต่อการเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1) กระบวนการเรียนรู้

ในอดีตระบบการเกษตรของหมู่บ้านป่าไผ่เป็นการทำการเกษตรเพื่อยังชีพ ทำการผลิตเพื่อบริโภคเองในครัวเรือนเป็นหลัก ต่อมากระแสการพัฒนาของการเกษตรแผนใหม่เริ่มเข้ามาประกอบกับนโยบายการพัฒนาประเทศทำให้เกษตรกรในชุมชนเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นการผลิตที่เน้นเพื่อขาย โดยมีหน่วยงานของภาครัฐต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเข้าไปส่งเสริมสนับสนุนและให้ความรู้แก่เกษตรกรในชุมชน

โดยชุมชนบ้านป่าไผ่เองก็ได้รับการสนับสนุนทั้งเรื่องความรู้ ปัจจัยการผลิต และเครื่องมือการผลิตจากหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ ในช่วงปี พ.ศ. 2500 หน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทของตำบลและอำเภอ กรมส่งเสริมการเกษตร ได้เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุน รวมทั้งสร้างแนวความคิดใหม่ให้กับเกษตรกร เข้ามาให้ความรู้และแจกปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรฟรี ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี เมล็ดพันธุ์ ยาฆ่าแมลงและอุปกรณ์ต่างๆ

แรกเริ่มก็มีเกษตรกรไม่กี่คนที่ทำการเกษตรแบบใช้เคมี โดยการทำการทดลองทำจากความรู้ที่ได้รับการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เมื่อชาวบ้านเห็นว่าได้ผลดี ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพดี ขายได้ราคาสูง และเห็นผลเร็วทันความต้องการของตลาด ทำให้เกษตรกรมีรายได้เป็นที่น่าพอใจ จึงเริ่มมีคนหันมาทำตามเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบดั้งเดิมเริ่มหายไปหมด จากเดิมเกษตรกรในชุมชนส่วนมากจะปลูกข้าวก็หันมาปลูกกระเทียมมากขึ้นเพื่อนำผลผลิตที่ได้ไปขายเนื่องจากเห็นว่าได้ราคาดี พ่อค้าจากลำพูนมาซื้อถึงหมู่บ้านราคาจะตกประมาณ 30-40 บาทต่อกิโลกรัม ทำให้ชาวบ้านหันมาปลูกกระเทียมมากขึ้นเรื่อย ๆ พอถึงปี พ.ศ. 2530 ผลผลิตกระเทียมมีมาก ประกอบกับราคาผลผลิตกระเทียมตกต่ำเหลือเพียง 3-4 บาทต่อกิโลกรัม ทำให้กระเทียมขายไม่ออก เกษตรกรในชุมชนบางคนถึงกับหมดเนื้อหมดตัว เนื่องจากไปกู้เงินมาลงทุนเป็นจำนวนมาก เพราะว่าการขายปัจจัยการผลิตไม่ว่าจะเป็นเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง มีราคาสูง ส่งผลให้เกษตรกรในชุมชนจำนวนมากต้องประสบกับปัญหาหนี้สินที่มีจำนวนมาก

ปัญหาที่กล่าวมาเกิดขึ้นเนื่องมาจากการที่เกษตรกรขาดความรู้ ถูกครอบงำจากหน่วยงานภาครัฐ ที่เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพ เปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อค้าขาย พร้อมทั้งทำปัจจัยการผลิตที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงมาให้เกษตรกรใช้ โดยเกษตรกรก็เชื่อตามที่มีผู้มีความรู้จากหน่วยงานรัฐเข้ามาชี้หนทางให้ คิดถึงแต่รายได้ที่จะได้รับเข้ามาอย่างเดียว โดยที่ไม่ได้คิดถึงผลเสียที่ตามมา เนื่องจากหน่วยงานรัฐก็ให้ความรู้กับชาวบ้านว่าเทคโนโลยีที่ทันสมัยมีผลดีอย่างไรเท่านั้น แต่ไม่

เคยได้บอกถึงผลเสียที่จะตามมาข้างหน้า ประกอบกับการขาดความรู้ในด้านการตลาดทำให้ถูกพ่อค้าคนกลางหลอก และเอาเปรียบเรื่อยมา เพราะเกษตรกรในหมู่บ้านไม่ค่อยรู้เรื่องการตลาดเลย ปีไหนเห็นกระเทียมมีราคาดีก็พากันปลูกเกือบจะทั้งหมู่บ้าน พอพ่อค้าคนกลางจากจังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง ที่มีผูกขาดไม่ก็เข้ามาซื้อกระเทียมในหมู่บ้าน ถ้าผลผลิตปีไหนมีจำนวนมากก็จะถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา ราคาที่ได้ก็จะต่ำ ทำให้เกษตรกรต้องประสบกับภาวะขาดทุน

การที่ชาวบ้านขาดความรู้รู้ไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกยังส่งผลให้เกษตรกรต้องเจอปัญหานี้ต่อไป เนื่องจากการเปิดเขตการค้าเสรีของไทย ได้ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรจากประเทศเพื่อนบ้านมีการนำเข้ามาขายในประเทศ ทำให้ราคาผลผลิตทางการเกษตรเกิดการแข่งขันสูง เมื่อราคาผลผลิตกระเทียมที่นำเข้ามาจากจีนมีราคาถูกและมีจำนวนมาก ก็ส่งผลให้ราคากระเทียมในประเทศตกต่ำไปด้วย อีกทั้งภาครัฐก็ไม่ค่อยเข้ามาให้ความรู้แก่ชาวบ้านเท่าที่ควร แม้จะมีเจ้าหน้าที่รัฐมาบอกให้ชาวบ้านลดพื้นที่ปลูกกระเทียมซึ่งเป็นการแก้ปัญหา โดยให้ชาวบ้านหันมาปลูกพืชชนิดอื่นแทน แต่ในบางปีที่ประเทศจีนเกิดอุทกภัย ผลผลิตทางการเกษตรเสียหายจำนวนมาก ทำให้ปีนั้นกระเทียมมีราคาสูง เกษตรกรในชุมชนก็ไม่ทราบเนื่องจากขาดความรู้ ขาดการติดตามข่าวสาร เจ้าหน้าที่ภาครัฐก็ไม่มาแจ้งให้เกษตรกรทราบ ทำให้แทนที่เกษตรกรจะได้เพิ่มพื้นที่การเพาะปลูกกระเทียมเพื่อมีรายได้มากขึ้นก็ไม่ได้

ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการชีวิตด้วยความรู้ จึงถือเป็นสิ่งที่สำคัญ ดังกรณีตัวอย่างของนายสุรชัย มรกตวิจิตรกร เดิมไม่เคยได้ประกอบอาชีพทางการเกษตรมาก่อน ก่อนที่จะหันมาทำการเกษตรแบบผสมผสานนั้นเป็นพ่อค้ามาก่อน แต่พอประสบกับภาวะเศรษฐกิจซบเซาอย่างหนักในปี พ.ศ. 2540 ได้ทำให้ตนเองมีหนี้สินกว่า 800,000 บาท ตนเองจึงได้พยายามที่จะหาทางออกให้แก่ครอบครัว เนื่องจากการที่เป็นคนชอบอ่าน ชอบดู และสนใจข่าวสารต่าง ๆ ทำให้ได้เดินทางไปศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ที่อยู่ไม่ไกลนักจากหมู่บ้าน ป่าไผ่ จากการไปศึกษาและรับการอบรมจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ทำให้มีความรู้และเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับพื้นที่ตนเอง จึงได้นำเงินก้อนสุดท้ายที่เก็บไว้มาลงทุนในการเพาะเลี้ยงกบ แรกเริ่มที่ได้ทดลองทำก็ต้องประสบกับปัญหา ลูกกบที่เลี้ยงไว้เริ่มทยอยตายเรื่อยๆ เมื่อเข้าฤดูหนาว ทำให้เกิดความท้อแท้อยู่บ้างเนื่องจากการขาดประสบการณ์ แต่ก็ไม่ยอมแพ้ก็เริ่มศึกษาหาประสบการณ์เพิ่มเติมและทดลองทำใหม่จนประสบความสำเร็จ

ต่อมาจึงหันมาทำการเกษตรแบบผสมผสานก็เพื่อที่จะลดรายจ่าย คือทำอะไรก็ได้ให้รายจ่ายในครอบครัวลดลง ตนเองจึงใช้พื้นที่ในบ้านทำการปลูกผักสวนครัว ปลูกผลไม้ รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ไม่ว่าจะเป็นหมู กบ ปลา และไก่ เพื่อไว้เลี้ยงดำรงชีวิตเลี้ยงปากเลี้ยงท้องสมาชิกในครอบครัว การที่ตนเองทำเช่นนี้ก็เพื่อให้หนี้สินของครอบครัวนี้ เพราะสามารถที่จะดำรงชีพได้

จากสิ่งที่มีในบ้านของตนเอง เมื่อสามารถตราขายในครัวเรือนได้แล้ว จึงได้หาทางลดหนี้สินที่มีอยู่ โดยนำผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคในครอบครัวขายเพื่อนำรายได้เข้าสู่ครอบครัวและนำไปใช้หนี้สินที่มี แม้ปัจจุบันตลอดระยะเวลา 8 ปีที่ทำเกษตรแบบผสมผสานมาหนี้สินจะยังไม่หมด เหลือหนี้สินขณะนี้ประมาณ 200,000 กว่าบาท แต่คงไม่มีวันล้ม เนื่องจากการหันมาทำการเกษตรแบบผสมผสาน และใช้ชีวิตแบบพอเพียงอย่างเช่นทุกวันนี้ได้ทำให้ครอบครัวตนเองมีความยั่งยืน มั่นคง และหนี้สินที่เหลือก็ไม่เกินตัวอีกไม่ช้าก็คงสามารถปลดหนี้ได้หมด

กรณีครอบครัวของนายสมหมาย ทาอินทร์ เช่นเดียวกันที่แต่เดิมก็ปลูกกระเทียมพืงจะมาเล็กปลูกเมื่อปี พ.ศ.2544 เนื่องจากเห็นว่าปลูกแต่ละปีไม่ค่อยมีกำไรเหลือ เพราะราคากระเทียมถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลาง พ่อค้าคนกลางคอยแต่เอาเปรียบเกษตรกร มารับซื้อผลผลิตในราคาที่ถูกลง และการปลูกกระเทียมแต่ละครั้งก็ลงทุนสูง ทั้งค่ายา ค่าปุ๋ย ยังไม่นับรวมค่าแรงกับเวลาที่เสียไป ทำให้ตนเองหันมาปลูกผักแทน ไม่ว่าจะเป็นถั่วฝักยาว ผักกาด โดยเน้นการเพาะปลูกแบบเกษตรอินทรีย์เป็นหลัก ที่เริ่มหันมาปลูกผักโดยการนำรูปแบบการเกษตรอินทรีย์ ก็เนื่องจากทราบถึงอันตรายจากการใช้สารเคมี ไม่ว่าจะเป็นยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง ที่ส่งผลกระทบต่อทั้งตัวเอง ผู้บริโภค และชาวบ้านใกล้เคียง โดยความรู้ตรงนี้เกิดจากความเฝ้าหาความรู้จากที่ต่าง ๆ ทั้งจากการอ่านหนังสือ ดูโทรทัศน์ การแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่นทั้งคนในและคนนอกหมู่บ้าน นอกจากนี้การเรียนรู้ยังเกิดจากการสังเกตสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัว

นอกจากนี้การเลือกเวลาในการเพาะปลูกนั้นก็นับว่ามีความสำคัญ ตนเองจะปลูกผักแต่ละครั้งก็ต้องดูว่าช่วงนี้มีแมลง หรือมีโรคไหม หากว่าดูแล้วน่าจะปลอดภัยมีความเสี่ยงน้อยก็จะปลูก พฤติกรรมนี้ต้องอาศัยประสบการณ์ในการเรียนรู้ของเกษตรกรแต่ละคน ซึ่งมีความสำคัญทำให้ตนเองลดค่าใช้จ่ายในด้านสารเคมีไปมาก ส่วนในการทำการเกษตรแบบอินทรีย์นั้นตนเองก็จะเน้นการใช้ปุ๋ยหมัก สมุนไพรไล่แมลง และน้ำหมักจุลินทรีย์ที่ทำขึ้นเอง โดยตนเองก็จะเลี้ยงวัวแล้วนำมูลของวัวไปใส่ต้นไม้เป็นปุ๋ย อีกส่วนก็จะนำไปหมักรวมกับเศษใบไม้และเศษหญ้าจนกลายเป็นปุ๋ย โดยผักที่ปลูกก็จะขายให้กับพ่อค้าแม่ค้าในหมู่บ้าน โดยความรู้เรื่องการใช้อินทรีย์ของตนเองก็เกิดจากประสบการณ์ที่ตนเองไปอบรมสัมมนาในที่ต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้ คณะเกษตรศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้ตนเองมีการติดต่อระหว่างกันระหว่างชุมชนอื่นด้วย เช่น กลุ่มเกษตรกรผักปลอดสารพิษ ในตำบล แม่ทา กิ่งอำเภอแม่อน กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ของหมู่บ้านสันทราย ตำบลมเหณี อำเภอดอยสะเก็ด และกลุ่มผักปลอดสารพิษตำบลแม่ฮ้อยเงิน โดยในปัจจุบันก็ได้มีการพบปะกันเป็นประจำในสถานที่ต่าง ๆ ที่มีการจัดอบรมสัมมนา จึงเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ แนวคิด วิธีการทำการเกษตร รวมถึงข่าวสารแก่กัน

ส่วนในเรื่องของการทำประมงน้ำไหลของชาวบ้านในชุมชนป่าไผ่ เกิดจากการส่งเสริมจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ได้ให้พันธุ์ปลามา เดิมชาวบ้านก็ทำประมงน้ำไหลมาก่อน แต่เป็นการนำกระชังไปวางลำเหมืองทั้งหมด แล้วเกิดปัญหาทั้งการที่มีเศษใบไม้ เศษหญ้าไปติดกับตาข่ายที่กระชัง ทำให้น้ำไม่ค่อยไหลจนสร้างปัญหาให้กับชาวบ้านปลายน้ำ จนชาวบ้านปลายน้ำมาทำลายกระชัง จนตนเองและชาวบ้านบางส่วนเลิกทำประมงน้ำไหลไป ตนเองจึงขึ้นไปศึกษาหาความรู้จากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จึงหันมาเริ่มทำประมงน้ำไหลใหม่ในปี พ.ศ.2542 โดยเปลี่ยนวิธีการทำเป็นแบบนำกระชังกันเพียงแค่ครึ่งลำเหมือง เหลือไว้อีกครึ่งลำเหมืองเพื่อไว้สำหรับน้ำไหล ซึ่งการเปลี่ยนวิธีการทำแบบนี้ก็ทำให้ปัญหาหมดไป ตนเองจึงไปชักชวนเพื่อนบ้านมาร่วมกันทำ ชาวบ้านที่เห็นว่าทำแล้วดีก็จึงมาร่วมทำด้วยจึงเกิดเป็นกลุ่มประมงน้ำไหลขึ้น โดยพันธุ์ปลาทั้งหมดได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ เนื่องจากชาวบ้านไม่มีบ่อเพาะพันธุ์ปลาจึงไม่สามารถเพาะพันธุ์ปลาเองได้

สำหรับกรณีของ นายแสวง ไทใจอุ่น สมาชิกกลุ่มประมงน้ำไหล นั้นแต่เดิมทำการเกษตรแบบเคมี พืชที่ทำการเพาะปลูกก็จะเป็นข้าวกับกระเทียม โดยปลูกข้าวในฤดูฝน เมื่อปลูกข้าวเสร็จก็จะปลูกกระเทียม แต่ก็ต้องประสบกับภาวะราคาต้นทุนการผลิตที่สูงไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า แต่ผลผลิตที่ได้กับได้ราคาไม่ดี ถูกพ่อค้าคนกลางกดราคาผลผลิตเช่นเดียวกับเกษตรกรคนอื่น ๆ ในชุมชน เมื่อต้องประสบปัญหาเช่นนี้ทำให้ตนเองพยายามหาทางออกในการทำเกษตร เนื่องจากการทำเป็นอาชีพหลักที่เลี้ยงปากเลี้ยงท้องคนในครอบครัว รวมถึงเป็นรายได้สำหรับจ่ายค่าเล่าเรียนให้แก่ลูก ๆ จึงได้ไปขอคำปรึกษาจากเกษตรกรในชุมชนที่ทำการเกษตรอินทรีย์ รวมถึงการทำประมงน้ำไหล ทำให้ปัจจุบันตนเองลดการใช้สารเคมีลง การปลูกข้าวและกระเทียมก็จะมีการใช้เคมีให้กับพืชทางดินคือการใส่ปุ๋ยเคมี เนื่องจากเห็นว่าปุ๋ยอินทรีย์เห็นผลช้า อีกทั้งไม่มีวัสดุและอุปกรณ์ในการหมักปุ๋ย ส่วนการให้ปุ๋ยทางใบส่วนใหญ่จะใช้ประเภทสารอินทรีย์ที่เป็นน้ำหมักชีวภาพ เพราะมันเห็นผลใช้แล้วพืชใบเขียวดี

อีกทั้งยังได้รับความรู้จากการอบรมจากที่ต่าง ๆ และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้กับเกษตรกรในหมู่บ้าน ทำให้ทราบว่าสารบำรุงพืช (ฮอร์โมน) ที่มีราคาขวดละหลายร้อยบาทมันก็เป็นสารสกัดจากธรรมชาติเช่นเดียวกับปุ๋ยน้ำชีวภาพ ทำให้ตนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สารเคมีแล้วหันมาใช้ปุ๋ยน้ำชีวภาพแทน เพราะผลที่ได้รับก็เหมือนกัน แต่ปุ๋ยน้ำชีวภาพมีราคาที่ถูกลง และไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคด้วย อีกเหตุผลที่ตนเองลดใช้สารเคมีลงก็สืบเนื่องมาจากมีการมาตรวจเลือดชาวบ้านหาความเสี่ยงจากสารพิษตกค้างในเลือดของเกษตรกร ทำให้ตนทราบว่าภรรยาตนเองมีความเสี่ยงแม้จะไม่ได้เป็นคนพ่นสารเคมี ส่วนตนเองที่เป็นคนพ่นสารเคมีผลการตรวจเลือดกลับปลอดภัย จึงรู้ว่าคนพ่นรู้ว่าสารเคมีจะถูกลมพัดไปทางไหนก็หันตัว

หนี แต่ภรรยาที่คอยมาดูแล มาถอนหญ้าอยู่ได้ลมได้รับอันตรายจากสารเคมีแทน ทำให้ตนเองพยายามคิดปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่หาทางค่อย ๆ ลดปริมาณการใช้สารเคมีลง

ดังนั้นประสบการณ์การเรียนรู้และจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญกว่าทรัพย์สินมาก หรือการมีเงินมาก โดยกระบวนการที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง จึงมิใช่การเปลี่ยนแปลงกิจกรรม เพราะความเป็นจริงจากที่ได้ศึกษาทำให้ผู้วิจัยเข้าใจว่าการมีความรู้ หรือเรียนรู้อย่างเดียวนั้นไม่พอ การจะเกิดกระบวนการในการปรับตัว และเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการผลิตของเกษตรกรในชุมชนนั้นต้องเริ่มจากการเปลี่ยน “กระบวนการทัศน” ของคน เปลี่ยน “วิธีคิด” เรียนรู้สภาพที่แท้จริงของตนเองว่าปัญหามาจากไหน และเป็นเพราะอะไร หนีสินที่มีอยู่เกิดจากอะไร ทำอย่างไรถึงจะพ้นจากสภาพติดลบ โดยที่คิดถึงการทำอะไรเพื่อให้ตนเองและครอบครัวอยู่รอดก่อน เปลี่ยนวิธีคิดจากแบบเดิมที่คิดว่าทำอะไรถึงจะให้รวย ซึ่งการเรียนรู้และจัดระเบียบชีวิตของตนเองใหม่นั้นควรมาจาก “ข้างใน” หรือ “ระเบิดจากข้างใน” และเปลี่ยนแปลงจากข้างในตนเองก่อน ไม่ให้รอการช่วยเหลือหรือการครอบงำจากภายนอกอย่างเช่นในอดีตที่ผ่านมา

สรุปจากกรณีตัวอย่างพบว่ากระบวนการที่นำไปสู่การปรับตัวของเกษตรกรมาสู่เกษตรกรรมทางเลือก ลำดับแรกก็คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกษตรกรหันมาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากการเกษตรแบบเคมี มาเป็นการทำเกษตรกรรมทางเลือก แม้ส่วนใหญ่ในชุมชนจะยังทำการเกษตรเคมีเป็นหลัก แต่ก็เรียนรู้ที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมมาทำเกษตรแบบใหม่ โดยใช้ทั้งปัญญาอินทรีย์ ปัญญาหมัก เข้ามาช่วยลดต้นทุนในการผลิต ซึ่งการเรียนรู้ก็เกิดจากการติดตามข่าวสารความรู้จากแหล่งต่าง ๆ การเรียนรู้จากการฝึกอบรม แลกเปลี่ยนความรู้จากคนทั้งภายในและภายนอกชุมชน และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การเรียนรู้จากการทดลองปฏิบัติ ผ่านการสรุปบทเรียน ลองผิดลองถูก เพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของตนเอง กระบวนการเรียนรู้และทำความเข้าใจถึงปัญหาที่แท้จริง การหันกลับมาทบทวนถึงอดีต มองปัจจุบันเพื่อสร้างอนาคตจึงถือเป็นกระบวนการที่สำคัญในลำดับแรกในการปรับตัวของเกษตรกรในชุมชน

2) การเรียนรู้สู่ความพอเพียง

ปัญหาของชาวบ้านทุกวันนี้ไม่ใช่ไม่มีเงิน เพราะในความเป็นจริงเงินมีไม่ได้ขาด แต่เกิดจากชาวบ้านไม่รู้จักความพอเพียง มีความต้องการมากเกินไปจนเกินความจำเป็นเนื่องจากตกอยู่ภายใต้การครอบงำของสังคมทุนนิยม ชาวบ้านถูกกระตุ้นให้เกิดการบริโภคที่เกินพอดีตลอดเวลา เน้นสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้หนีสินของชาวบ้านมีมาก ดังนั้นการจะแก้ไขปัญหาอยู่ที่การปรับเปลี่ยนวิธีการคิด จัดระเบียบชีวิตของตนเองใหม่ ควรที่จะคิดว่าทำอะไรที่จะทำให้ตนเองรอดเสียก่อน ก่อนที่จะมาคิดว่าจะทำอะไรให้รวย

พอเพียง คือ อยู่พอดี กินพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ไม่โลภมาก ไม่เบียดเบียนคนอื่น ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ มีคุณธรรมในการทำมาหากินและการอยู่ร่วมกัน ดังที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ นายสุรชัย มรกตวิจิตรการ เกษตรกรทางเลือกบ้านป่าไผ่ กล่าวว่า แรกเริ่มตนเองก็มีหนี้สินเป็นจำนวนมาก แทนที่จะคิดว่าทำอย่างไรให้มีเงินมาใช้หนี้ แต่ตนเองกลับคิดว่าทำอย่างไรให้หนี้สินนี้ถึงก่อน และครอบครัวมีกินมีใช้ไม่เดือดร้อน จึงเริ่มหันมาปลูกสิ่งที่กินได้ ไม่ว่าจะเป็นผัก ผลไม้ หรือการเลี้ยงสัตว์ จากนั้นเมื่ออยู่ได้มีอาหารสำหรับบริโภคในครัวเรือนอย่างเพียงพอแล้วตนจึงค่อยคิดหนทางหารายได้เพื่อนำมาลดหนี้สินที่มีอยู่ แม้ปัจจุบันจะหันมาทำการเกษตรแบบผสมผสานมา 8 ปีแล้ว ผ่านการเรียนรู้ การลองผิดลองถูก จนนับได้ว่าประสบความสำเร็จ แต่หนี้สินที่มีก็ยังไม่หมด แต่ก็ได้ลดลงไปเป็นจำนวนมาก ชีวิตก็อยู่อย่างมีความสุขไม่เดือดร้อน ก็เพราะการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต

นายสุรชัย มรกตวิจิตรการ สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถแยกได้เป็น 3 ส่วน ปรัชญา คือ หลักคิด เศรษฐกิจ คือ ทุน พอเพียง คือ พอดี รวมทั้งสามคำเข้าด้วยกันคือ หลักคิดในการบริหารจัดการทุนให้พอดี หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่ใช้สำหรับคนที่ทำอาชีพเกษตรกรรมเท่านั้น หลักการนี้สามารถใช้ได้กับทุกสาขาอาชีพ เป็นหลักการในการจัดการบริหารที่ตัวบุคคล คือการจะทำอะไร หรือพัฒนาอย่างไรต้องเริ่มที่ตัวคนเราก่อน โดยต้องดูว่าศักยภาพของบ้านเราสามารถทำอะไรได้ เราก็ทำให้พอดีกับศักยภาพที่เรามีอยู่ พอทำแล้วก็ต้องดูว่ามีตลาดรองรับไหม ถ้ามีตลาดรองรับ ทำแล้วสามารถช่วยลดต้นทุนในการใช้จ่ายของตนเองก็จึงทำ แต่ต้องดูด้วยว่าสิ่งที่ทำนั้นจะไม่ไปทำลายระบบนิเวศ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และไม่ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน

โดยนายสุรชัย มรกตวิจิตรการ ยกตัวอย่างการนำหลักการของเศรษฐกิจมาปรับใช้ คือ การใช้เหตุใช้ผล ความพอดี การมีภูมิคุ้มกัน กับ 2 เงื่อนไข คือ มีความรู้ มีคุณธรรม อย่างบ้านของตนเองจะทำอะไรมีการใช้เหตุใช้ผล เนื่องจากบ้านมีพื้นที่น้อยจะทำพืชผักสวนครัวไว้ลดค่าใช้จ่าย ส่วนการเลี้ยงกบ ปลา หมู ส่วนหนึ่งก็นำไว้บริโภคในครัวเรือน แต่ส่วนมากจะเป็นการนำรายได้เข้าสู่ครัวเรือน โดยที่การทำอะไรต้องดูว่ามีตลาดรองรับผลผลิตที่เราทำไหม ถ้ามีตลาดรองรับจึงค่อยทำ มันก็จะไม่มีปัญหา โดยผลผลิตภายในบ้านของตนเองส่วนมากจะมีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่บ้าน การเลี้ยงปลาของตนเองก็มี 2 แบบ เนื่องด้วยพื้นที่มีน้อยจึงเลี้ยงปลาประเภททำอาหารส่วนหนึ่ง ซึ่งตรงนี้ก็จะมีพ่อค้ามาซื้อ บางทีก็เป็นชาวบ้านมาซื้อเพื่อไปขายที่ตลาดกลางหมู่บ้าน ส่วนปลาอีกประเภทเป็นการเลี้ยงปลาตัวใหญ่ที่จะมีกลุ่มพ่อค้ามารับซื้อเพื่อเอาไปแข่งขันตกปลา ซึ่งที่ทำตรงนี้ก็เพราะมีพื้นที่น้อยเลี้ยงปลาตัวใหญ่ถึงจะใช้เวลานานแต่ก็ได้เงินก้อน และไม่ต้องเสี่ยงกับการตลาดเพราะมีคนมารับซื้อหมดพื้นที่ของตนเองมีประมาณ 2 งานกว่ามีจุดเด่นในการทำเกษตรแบบผสมผสานคือ การใช้พื้นที่น้อยให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำอย่างไรก็ได้ให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อครอบครัวเรา แต่ไม่ทำลายระบบ

นิเวศ และไม่ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน เน้นการเกื้อกูลกันระหว่างพืชและสัตว์ ไม่มีการใช้สารเคมี มูลสัตว์ทั้งหมดและไถก็จะนำมาทำปุ๋ย เศษใบไม้แห้งภายในบริเวณบ้านก็จะนำมาใส่บ่อหมักเป็นปุ๋ย วัสดุที่เหลือจากการเกษตรภายในบ้านบางส่วนก็จะนำไปใส่หมูลุม เมื่อหมูถ่ายออกมาก็นำจุลินทรีย์ไป บำบัดก็กลายเป็นปุ๋ยนำกลับมาใส่ต้นไม้ได้อีก แล้วเลี้ยงหมูบางส่วนก็นำมูลไปหมักใบโอแคส์ไว้ใช้ สำหรับหุงต้มอาหาร ส่วนมูลที่เหลือจากการหมักใบโอแคส์ก็นำไปทำเป็นปุ๋ย นอกจากนี้ตัวอย่างที่ เห็นได้ชัดในเรื่องของการเกื้อกูลกันระหว่างพืชกับสัตว์ ก็คือ การเลี้ยงหมูเมื่ออาหารที่เหลือจากการกิน ของหมูก็จะตกไปบ่อปลากลายเป็นอาหารปลา นอกจากนี้ น้ำจากบ่อเลี้ยงกบที่มีเศษอาหารและมูล กบเมื่อจะต้องเปลี่ยนน้ำในบ่อก็จะนำไปรดต้นไม้ส่วนหนึ่งเป็นปุ๋ย อีกส่วนหนึ่งก็จะปล่อยลงบ่อบำบัด โดยที่บ่อบำบัดจะมีการปลูกหญ้าแฝกล้อมไว้พอน้ำได้ระดับก็จะซึมผ่านหญ้าแฝกก็จะกลายเป็นน้ำ สะอาด ไม่มีกลิ่น ไม่ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน ระหว่างทางไปบ่อบำบัดเนื่องด้วยน้ำจากบ่อกบจะมีเศษ อาหารและมูลกบก็จะกำจัดด้วยการนำปลาตกลงไปเลี้ยง ซึ่งเป็นการอาศัยการเกื้อกูลกันตามธรรมชาติ

กรณีของนายสมหมาย ทาอินทร์ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ที่อดีตทำการเกษตรแบบเคมี กล่าวว่า แต่ก่อนที่จะมาทำเกษตรอินทรีย์มีหนี้สินอยู่หลายแสนบาท จากการทำการเกษตรแบบเคมี ขาดทุน เพราะราคาระเหยมนั้นไม่แน่นอน ตนทุนในการเพาะปลูกสูง ต่อมาในปี พ.ศ.2544 หันมาปลูกผัก ถั่วฝักยาว ผักกาด โดยเน้นการเพาะปลูกแบบเกษตรอินทรีย์เป็นหลัก ปุ๋ยที่ใส่ผักก็มาจากมูลวัวที่เลี้ยง นำมาหมักเป็นปุ๋ยอินทรีย์ นอกจากนั้นก็เลิกการใช้ฮอร์โมนที่ขายตามท้องตลาดที่มีราคาแพง แล้วหัน มาใช้ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพที่ทำขึ้นเอง จากการนำวัสดุที่เหลือจากการเกษตรไม่ว่าจะเป็นเศษผักที่คั้ดทิ้ง ใบไม้ใบหญ้า นำมาหมักกับกากน้ำตาล แล้วนำมารดผักแทนฮอร์โมน ทำให้ช่วยลดต้นทุนการผลิต ไปได้มาก รวมถึงการทำสมุนไพรมาใช้ป้องกันแมลงศัตรูพืช แต่ก็มีการใช้ยาฆ่าแมลงบ้างแต่ก็ใน ปริมาณที่น้อยคือใช้เมื่อจำเป็นจริง ๆ เท่านั้น ผลผลิตที่ทำก็จะขายให้กับพ่อค้าแม่ค้าในหมู่บ้านและ หมู่บ้านใกล้เคียง เพราะว่าตนเองทำการเกษตรไม่มากทำแต่พอดีที่ตนเองสามารถดูแลได้ ส่วนในการ ดำเนินชีวิตก็จะพยายามลดรายจ่าย โดยการบริโภคผักหลากหลายชนิดที่ปลูกเองทั้งในสวน และ บริเวณบ้าน ไม่ว่าจะเป็นถั่วฝักยาว ผักกาด พริก รวมถึงการบริโภคปลาที่เลี้ยงเองจากการทำประมง น้ำไหล ปลาที่เลี้ยงก็จะกินพืชผักที่ปลูกไว้เป็นหลัก

กรณีนายแสวง ไทใจอุ่น กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ที่ทราบถึงผลกระทบจากการใช้สารเคมี ทั้งจากการฝึกอบรม การเข้ามาให้ความรู้จากหน่วยงานภายนอก รวมถึงการแลกเปลี่ยนความรู้กับ เกษตรกรในหมู่บ้าน ทำให้ปัจจุบันตนเองลดการใช้สารเคมีไปมาก จะใช้เมื่อมีความจำเป็น ตนเอง เรียนรู้ที่จะใช้สารอินทรีย์จนมีความรู้ในการใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเองมากขึ้น จากการผ่าน การทดลองใช้ ทดลองทำ ส่วนในเรื่องการดำเนินชีวิตของตนเองปัจจุบันก็พยายามที่จะอยู่อย่าง พอเพียง พยายามลดหนี้สิน ทั้งจากต้นทุนการเพาะปลูกที่ลดลงด้วยการหันมาใช้สารอินทรีย์มากขึ้น

หันมาเพาะปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคเองในครัวเรือน ไม่ว่าจะปลูกผัก กะหล่ำดอก พริก มะเขือ ที่สามารถเก็บกินได้ทั้งปี รวมถึงการทำประมงน้ำไหล โดยปลาที่เลี้ยงไว้ก็ไม่ได้ขาย เลี้ยงไว้พอสำหรับบริโภคเองในครัวเรือน อยากกินอะไรก็ปลูกเอง เลี้ยงเอง หรือพุดง่าย ๆ ว่า “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก” นอกจากนี้ นายแสวงยังกล่าวให้ผู้วิจัยฟังว่า “ชีวิตทุกวันนี้กลับจากไร่ไม่ว่ามีค่าแค่ไหนก็มีปลากินไม่ต้องไปซื้อ มีผักไว้ทำแกง ทำน้ำพริก แค่นี้ก็สบายแล้ว”

สรุป การสร้างความพอเพียงหรือการทำให้เกิดเศรษฐกิจแบบ ต้องเริ่มที่ตนเอง ทำให้อยู่ได้ ไม่ต้องเดือดร้อน มีสิ่งจำเป็นที่ทำได้โดยตัวเองไม่ต้องแข่งขันกับใครและมีเหลือเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ไม่มีความสามารถพอเพียงเป็นเศรษฐกิจระบบเปิดที่เริ่มจากตนเองและความร่วมมือ โดยดึงศักยภาพของตนเอง ออกมาสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับ “จิตวิญญาณ” คือ “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า” ต้องเรียนรู้ที่จะจัดการชีวิตของตนเองแบบพอเพียงก่อน ทำให้เกิดการพึ่งตนเองมากที่สุด สร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเอง เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วจากสังคมภายนอก ความพอเพียงจึงเป็นการจัดการทุนท้องถิ่น ทุนทรัพยากร ทุนความรู้และภูมิปัญญา ทุนสังคมอย่างเป็นระบบ

การดำเนินชีวิตด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการคืนสู่รากเหง้าไม่ใช่กลับไปหาอดีตเพื่ออยู่กับอดีต แต่เป็นการเชื่อมอดีตกับปัจจุบันเพื่อสานอนาคต ดังนั้นความพอเพียงจึงไม่ใช่เรื่องของปัจเจกของครอบครัวหรือชุมชนเพียงอย่างเดียว ความพอเพียงต้องเป็นเรื่องของการจัดการระบียบสังคมให้มีระบบและโครงสร้างที่พอเพียง มีคุณธรรม ยุติธรรมกับทุกคน ไม่ปล่อยให้กลุ่มคนบางกลุ่มเอาเปรียบคนอื่น

3) การเรียนรู้สู่การสร้างที่ยั่งยืน

ชุมชนในอดีตอยู่ได้ด้วยระบบของตนเอง เน้นการพึ่งพาตนเอง ระบบการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ดังตัวอย่างระบบการจัดการเหมืองฝายในภาคเหนือ ที่ชุมชนมีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรน้ำ ด้วยการนำเรื่องการรักษาและการจัดการทรัพยากรผูกโยงกับระบบความเชื่อเรื่องผี มีระเบียบ กฎเกณฑ์ จารีต ประเพณีที่ต้องรักษาไว้

แต่ในสังคมยุคใหม่กลับทำให้ผู้คนในชุมชนห่างเหินจากกัน ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างไป ดิ้นรนทำมาหากิน ปากกัดตีนถีบ การทำมาหากินก็ล้มลุกคลุกคลาน ถ้าไรหนึ่งปี ขาดทุนสามปี ทำอะไรก็ไม่ค่อยได้ผลเพราะมักแห่ทำตาม ๆ กัน เห็นคนอื่นทำแล้วรวย ทั้งหมู่บ้านก็ทำตาม

ดังนั้นของ นายสุรชัย มงคลวิจิตรการ กลุ่มเกษตรกรทางเลือก กล่าวว่า นิสัยของเกษตรกรชาวไทยมักจะเป็นไปในแบบการเรียนรู้แบบเลียนแบบ ถ้าปีนี้ผลผลิตอะไรมีราคาดี ปีหน้าก็เป็นเรื่องยากที่จะห้ามกันปลูก ทำให้ชาวบ้านแห่กันปลูกทั้งหมู่บ้าน เมื่อผลผลิตออกมาเกินความต้องการของตลาด ราคาไม่ดี ก็พากันขาดทุนทั้งหมู่บ้าน ซึ่งตรงนี้ตนเห็นว่าเกิดจากความโลภ

การขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องระบบการตลาดของเกษตรกรไทย ทำให้การทำการเพาะปลูกแต่ละครั้งขาดการคิดที่รอบคอบและต้องประสบกับวงจรเช่นนี้ตลอดมา

ดังนั้นการที่ชุมชนจะหลุดพ้นจากปัญหาเหล่านี้ ต้องเริ่มจากการที่ชุมชนต้องมีการเรียนรู้ปัญหา วิเคราะห์หาเหตุและผลของการกระทำที่นำมาสู่ปัญหา จากนั้นก็ร่วมกันเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองถึงศักยภาพที่ตนเองมี การเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น เรียนรู้ธรรมชาติถึงทรัพยากรของตนเองและของชุมชน และเรียนรู้ชุมชนว่ามีศักยภาพมากน้อยแค่ไหน เพื่อจะนำไปสู่หนทางในการแก้ไขปัญหาด้วยการพึ่งตนเอง ดำเนินชีวิตแบบพออยู่พอกิน ดังที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อข้างต้น จนพัฒนาไปสู่กระบวนการสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นกับตนเอง ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

ความยั่งยืน หมายถึง การมีระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่พึ่งตนเองของชุมชนและเครือข่ายที่สามารถจัดการกินการอยู่ได้อย่างพอเพียง จัดการกับทรัพยากรทุนในท้องถิ่น จัดการการผลิตการบริโภค เพื่อตอบสนองปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้ เมื่อยั่งยืนอยู่ได้อย่างมั่นคง มีหลักประกันว่าจะไม่กลับไปล้มลุกคลุกคลานหรือกลับไปสู่สถานการณ์เดิมอีก เมื่อนั้นการจะคิดค้าขายก็ไม่เสี่ยง เพราะมีฐานเศรษฐกิจที่ดีและมั่นคงให้กับตนเองแล้ว ซึ่งความมั่นคงต้องมีทุกระดับ เริ่มตั้งแต่ครอบครัว และพัฒนาไปสู่ชุมชน เครือข่ายไปจนถึงสังคมส่วนใหญ่โดยรวม

การสร้างความยั่งยืนสามารถเกิดขึ้นได้ ดังที่นายสมหมาย ทาอินทร์ กล่าวว่า เมื่อหันมาใช้วัสดุที่มีอยู่ในพื้นที่ของตนเอง ทำให้ช่วยลดต้นทุนในการทำการเกษตรไปได้มาก จากเดิมจะต้องลงทุนในการเพาะปลูกกระเทียมอย่างน้อยไร่ละ 7,000-8,000 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายทั้งในเรื่องของพันธุ์ ค่าปุ๋ยเคมี ค่าฆ่าแมลง แต่ปัจจุบันหันมาปลูกพืชผักสวนครัวแทน ทำให้ต้นทุนในการทำการเกษตรไปมาก ปุ๋ยเคมีก็ไม่จำเป็นต้องไปซื้อ หันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์จากมูลวัวที่เลี้ยงไว้เอง ปุ๋ยพืชสดในการปรับปรุงดิน รวมทั้งปุ๋ยน้ำอินทรีย์ ในการพ่น ราด เพื่อช่วยในการบำรุงพืชและปรับปรุงสภาพดิน ซึ่งปุ๋ยน้ำอินทรีย์ก็หมักเอง โดยใช้วัสดุที่พื้นที่ยังพอกไปไม้ ใบหญ้า รวมถึงเศษผักที่เหลือจากการคัดผลผลิตไปขาย ทำให้ค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตรลดลงเหลือเพียงไร่ละ 1,000-2,000 บาท เพราะจะเสียค่าใช้จ่ายจริง ๆ ก็เป็นค่าเมล็ดพันธุ์ และค่าจ้างแรงงาน เมื่อเทียบกับเมื่อก่อนถือว่าต้นทุนในการทำการเกษตรลดลงไปมาก

นอกจากนี้การเรียนรู้ด้วยตัวเองจากการลงมือกระทำโดยหันมาทำการเกษตรแบบเน้นการใช้อินทรีย์เป็นหลัก ยังได้สร้างความมั่นคงทางรายได้ โดยที่นายสมหมาย ทาอินทร์ บอกว่า ตั้งแต่หันมาปลูกพืชผัก เช่น ผักกาด มะเขือเทศ มะเขือยาว และถั่วฝักยาว ทำให้ตนเองมีรายได้จากการหมุนเวียนขายผลผลิตอยู่ทุกวัน เพราะผลผลิตที่เป็นพืชผักสับเปลี่ยนหมุนเวียนออกทุกวัน ผลผลิตที่ได้ก็นำไปขายตามตลาดทั้งในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง รวมถึงขายให้กับผู้ที่มาฝึกงาน

และศึกษาดูงาน แม้เงินที่ได้จากการขายผลผลิตในแต่ละวันจะเป็นเงินไม่มาก แต่ก็ได้ทุกวัน ซึ่งต่างจากแต่ก่อนที่ปลูกกระเทียมกว่าจะได้เงินมาก็ต้องขายผลผลิต ซึ่งใช้เวลานาน คือเริ่มปลูกช่วงเดือนมกราคมหรือเดือนกุมภาพันธ์ กว่าจะได้ผลผลิตที่ขายได้ก็ต้องรอถึงช่วงหลังเดือนเมษายน อีกทั้งรายได้จากการขายกระเทียมก็ไม่แน่นอน เพราะขึ้นอยู่กับราคาตลาดที่พ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนด ผักสวนครัวที่ปลูกไว้ก็นำมาบริโภคเองในครัวเรือนรวมทั้งแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน อีกทั้งยังมีปลาที่ตนเองทำประมงน้ำไหลเลี้ยงไว้ ทำให้แทบไม่ต้องไปซื้อหาอาหารจากข้างนอกเลย

เช่นเดียวกับนางจินตนา ทาวรรณะ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ที่เมื่อก่อนปลูกกระเทียมตนเองมีต้นทุนค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตรสูง ทั้งค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าจ้างแรงงาน ค่าปุ๋ยเคมีสูตร เช่น สูตร 46-0-0, 13-13-21 , 21-0-0 เป็นต้น รวมทั้งค่ายาฆ่าแมลง ฮอร์โมนที่แต่ละอย่างล้วนมีราคาสูง ทำให้ต้นทุนในการทำการเกษตรต่อไร่สูงถึง 8,000 บาท ทำให้ตนเองต้องประสบกับภาวะหนี้สินที่กู้มาลงทุน เพราะบางปีราคากระเทียมก็ต่ำ ผลผลิตที่ขายได้ก็ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายที่ลงทุน ทำให้ต้องประสบกับภาวะขาดทุน ตนเองจึงหันมาลดพื้นที่ปลูกกระเทียมลง แล้วหันมาปลูกพืชผักสวนครัวแทน ไม่ว่าจะเป็น มะเขือเทศ ฟักทอง แล้วหันมาใช้การทำเกษตรแบบอินทรีย์แทนการใช้สารเคมี โดยได้รับความรู้กลุ่มเพื่อนเกษตรกรอินทรีย์ในชุมชน ในการใช้ปุ๋ยพืชสดในการปรับปรุงบำรุงดิน ปุ๋ยน้ำอินทรีย์ที่หมักเอง ทำให้ต้นทุนในการทำการเกษตรของตนเองลดลงไปมาก เพราะวัสดุที่นำมาหมักทำปุ๋ยก็มาจากวัสดุที่หรือในการเกษตรและการใช้ชีวิตปัจจุบัน หัวเชื้อที่เป็นตัวเร่งในการหมักปุ๋ยก็ได้มาฟรี ทำให้ต้นทุนในการทำการเกษตรลดลงเหลือเพียงไร่ละ 2,000 บาท ผลผลิตพวกพืชผักสวนครัวที่ปลูกก็นำไปขายที่ตลาดในหมู่บ้าน ทำให้ตนเองมีรายได้ทุกวัน จากการเก็บมะเขือเทศ ฟักทอง รวมถึงขอกผักก็สามารถขายได้ ผักที่ปลูกก็นำไปบริโภคเองในครัวเรือนเพื่อลดค่าใช้จ่ายในด้านอาหาร ทำให้ชีวิตทุกวันนี้อยู่ได้อย่างสบายไม่เดือดร้อน

จะเห็นได้ว่าจากเดิมเกษตรกรบ้านป่าไผ่ทำการเกษตรแบบเคมี ต้องอาศัยการพึ่งพาปัจจัยภายนอก พึ่งพิงระบบตลาดจากพ่อค้าคนกลาง ทำให้เกษตรกรถูกรอบงำทั้งระบบความคิด วิธีการผลิต การดำเนินชีวิต แต่เมื่อเกษตรกรปรับเปลี่ยนวิธีการคิดใหม่ ปรับพฤติกรรมใหม่ หันมาทำการเกษตรแบบอินทรีย์ หรือการเกษตรแบบเคมีผสมกับอินทรีย์ ลดการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอกแล้วมาพึ่งตนเองเป็นหลัก พยายามใช้ทรัพยากรที่ตนเองมีให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทำให้เกษตรกรในชุมชนบ้านป่าไผ่มีวิธีการผลิตทางการเกษตรและการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น และเกิดความยั่งยืนในการทำการเกษตรและการดำรงชีพ สามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง

นอกจากเกิดความยั่งยืนในการทำการเกษตรและการดำรงชีวิตของเกษตรกรแล้ว การปรับเปลี่ยนวิธีคิดโดยกลับมาพึ่งตนเองของเกษตรกร ปรับพฤติกรรมลดการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร ยังส่งผลให้เกิดความยั่งยืนในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังกรณีของ นาย

สมหมาย ทาอินทร์ ที่นำมูลวัวที่เลี้ยงไว้ไปทำปุ๋ยหมัก ไปใส่ในแปลงพืชผักสวนครัวของตนเอง รวมทั้งการใช้ปุ๋ยน้ำอินทรีย์เป็นเวลาติดต่อกัน ตนเองพบว่าผักที่ปลูกไว้เจริญเติบโตได้ดี ดินจากที่เคยมีสภาพแข็งกระด้าง เนื่องจากการใช้ปุ๋ยเคมีติดต่อกันมาเป็นเวลานาน ก็กลับมีสภาพร่วนซุยขึ้น ขุดได้ง่ายไม่แข็งเหมือนแต่ก่อน อีกทั้งจากการสังเกตเวลาให้น้ำผักดินก็จะเก็บความชื้นได้ดีอีกด้วย และกรณีของ นายสุวรรณ พองวรรณ ใช้ปุ๋ยพืชสดในการบำรุงดิน ทำให้ดินมีสภาพที่ดีขึ้น มีสีดำขึ้น มีการระบายน้ำ และเก็บความชื้นได้ดี ผลผลิตของหอมแดงและกระเทียมก็ดีขึ้นตามลำดับ มีหัวที่ใหญ่ขึ้น น้ำหนักดี จนทำให้หันมาใช้ปุ๋ยพืชสดแทนปุ๋ยเคมีตลอดจนถึงปัจจุบันนี้

เมื่อเกษตรกรในชุมชนเกิดความรู้สึกมั่นคงยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้ ถึงแคว่ล้อมมีความยั่งยืนจากการลด ละ เลิก การใช้สารเคมี หันมาใช้สารอินทรีย์และวิธีการทางธรรมชาติ จนนำมาสู่ขั้นของการเกิดความมั่นคงยั่งยืนแก่ชุมชน ที่เกิดจากความเข้มแข็งของสมาชิกในชุมชน ในการร่วมกันคิดหาหนทาง การแก้ไขปัญหา ร่วมกันพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เห็น ได้จากการรวมกลุ่มเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มของเกษตรกร กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ยืนได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องคอยรอแต่การช่วยเหลือจากภายนอก โดยตัวอย่างของการรวมกลุ่มจนเกิดธุรกิจชุมชนบ้านป่าไผ่ ที่แต่เดิมกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบอินทรีย์ ได้มีการรวมกลุ่มกันทำปุ๋ยน้ำอินทรีย์ เพื่อใช้เองภายในบ้านและในไร่ในสวน เพียงเพื่อจะหันมาใช้สิ่งของที่มีในบ้าน และในชุมชนในการลดต้นทุนในการทำเกษตร แต่เมื่อพอสมาชิกในกลุ่มนำไปใช้แล้ว ได้ผลที่ดี พืชผักที่ปลูกเจริญเติบโตก็มีการบอกกันปากต่อปาก ทางกลุ่มจึงได้ปรึกษากันและมีความเห็นตรงกันว่า จะทำปุ๋ยน้ำอินทรีย์ขายเพื่อนำเงินมาทำกิจกรรมภายในกลุ่ม จึงได้เกิดการทำปุ๋ยน้ำอินทรีย์ขายแรกเริ่มที่ทำได้ประสบกับปัญหาเนื่องจากชาวบ้านมีความต้องการใช้ปุ๋ยน้ำอินทรีย์มาก แต่ทางกลุ่มขาดเงินทุน และอุปสรรคในการทำโดยเฉพาะถึงหมักที่มีราคาแพง ตกถังละ 400-500 บาท รวมถึงกากน้ำตาล ขวดบรรจุ จึงไปปรึกษาผู้ใหญ่บ้าน ทางผู้ใหญ่บ้านก็แบ่งงบประมาณส่วนหนึ่งให้ทางกลุ่มยืมมาดำเนินงานเป็นจำนวนเงิน 10,000 บาท และทางกลุ่มได้ประสานงานกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ และกรมพัฒนาที่ดินเขต 6 จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขอสนับสนุนอุปกรณ์พวกถังหมักและเชื้อจุลินทรีย์เร่งปุ๋ยน้ำอินทรีย์ ก็ได้รับการสนับสนุนด้วยดี ทางกลุ่มจึงนำอุปกรณ์ที่ได้รับการสนับสนุนมาเริ่มทำปุ๋ยน้ำอินทรีย์ออกขายให้แก่เพื่อนบ้าน ปีที่แล้ว (พ.ศ.2550) ปุ๋ยน้ำอินทรีย์ขายได้ประมาณ 10,000 กว่าบาท ปุ๋ยน้ำอินทรีย์ที่ทางกลุ่มทำขึ้นมาก็ขายในราคาขวดละ 140 บาท โดยทางกลุ่มนำไปฝากขายไว้ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน (นางดาวเรือง ธาตุอินจันทร์)

นอกจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรในการทำปุ๋ยน้ำอินทรีย์ออกขายแล้ว หมู่บ้านป่าไผ่ยังมีการรวมกลุ่มของแม่บ้านเกษตรกรบ้านป่าไผ่ โดยทางกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรของบ้านป่าไผ่ได้มีการ

รวมกลุ่มกันเพื่อแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรในหมู่บ้าน เช่น กระเทียมโทนดอง มะเขือเทศแช่อิ่ม มะม่วงแช่อิ่ม ซาดอกคำฝอย เห็ดหลินจือ สมุนไพรผงสำเร็จรูป ไม่ว่าจะเป็นเห็ดหลินจือผงสำเร็จรูป เก๊กฮวยผง ตะไคร้ผง ดอกคำฝอยผง มะตูมผง ใบบัวบกผง แห้วผงสำเร็จรูป รางจืดผงสำเร็จรูป เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีครีมνωคผสมดอกอัญชัน น้ำยาล้างจาน น้ำยาปรับผ้านุ่ม น้ำมันเจียว โดยการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและการทำผลิตภัณฑ์ในครัวเรือน ทางกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านป่าไผ่ได้รับการสนับสนุนจากทางศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ และสำนักงานเกษตรอำเภอคอยสะเก็ด ในเรื่องของการเข้ามาอบรมวิธีการในการทำและเงินทุนบางส่วนให้กับกลุ่มแม่บ้าน นอกจากนี้เงินในการนำมาลงทุนยังเกิดจากการเปิดโอกาสให้กับสมาชิกในหมู่บ้านได้เข้ามาซื้อหุ้นของกลุ่ม และจะมีการปันผลกำไรให้คืนในทุกปี

แรกเริ่มในการทำสมุนไพรผงสำเร็จรูปของทางกลุ่ม เกิดจากทางสำนักงานเกษตรอำเภอคอยสะเก็ดได้เข้ามาอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้านในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เข้ามาสอนชาวบ้านถึงวิธีการทำ และสูตรในการทำ โดยทางกลุ่มแม่บ้านก็ทดลองทำในตอนแรกก็ไม่ค่อยประสบผลสำเร็จ บางครั้งเวลาทำก็ใช้ไฟแรงไป วิธีการคนในกระทะไม่ถูกบ้าง เสียน้ำตาลไปหลายกระสอบ ต้องทดลองอยู่หลายครั้งกว่าที่จะทำให้ผลผลิตออกมาขายได้อย่างในทุกวันนี้ เพราะถ้าทำแล้วไม่ได้คุณภาพทางกลุ่มก็ไม่นำไปขาย โดยผลผลิตที่ได้ก็จะม่แม่ค้ามารับซื้อไปขายที่ตลาดชุมชนบ้านป่าไผ่ รวมถึงการนำไปวางขายที่ในอำเภอคอยสะเก็ด ในส่วนของวัตถุดิบในการนำมาผลิตของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่จะใช้วัตถุดิบที่มีในหมู่บ้าน เช่น รางจืด ที่สามารถหาเก็บได้ทั่วไป หรือที่เกษตรกรภายในหมู่บ้านเพาะปลูก ทั้งกระเทียม มะม่วง มะเขือเทศ เห็ดหลินจือ เป็นต้น โดยกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจะไปปรับซื้อมาจากเกษตรกรในหมู่บ้าน ยกเว้นวัตถุดิบบางชนิดที่ต้องซื้อจากที่อื่น เช่น ดอกอัญชัน ดอกเก๊กฮวย เป็นต้น

4.2 ข้อมูลจากการวิเคราะห์แบบสอบถามเกษตรกร

เพื่อศึกษาถึงความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจกับพฤติกรรมในการปรับตัวมาทำเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในชุมชน รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ การพึ่งตนเอง ความเข้มแข็งชุมชน กับพฤติกรรมปรับตัวมาทำการผลิตเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในชุมชน โดยจะเน้นเรื่องการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือทางสถิติ ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้มาจากการวัดเพื่อหาคำตอบและทดสอบสมมติฐาน ซึ่งสามารถบ่งบอกทิศทางและความเป็นไปได้ของการวิจัย เพื่อมุ่งที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของการปรับตัวของเกษตรกร จากการทำการเกษตรแบบเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมี มาสู่การทำการเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เหตุใดเกษตรกรรายอื่นยังคงยึด

รูปแบบการผลิตแบบเดิมอยู่ ทั้งที่ภายในชุมชนมีเกษตรกรที่นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้งานประสบความสำเร็จ มีเงื่อนไขอะไรที่ทำให้เกษตรกรปรับตัวและไม่ปรับตัวในการทำการเกษตร รวมถึงมุมมองของเกษตรกรในชุมชนต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาพบว่า

4.2.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร

ตาราง 4.1 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไป	เกษตรกรทางเลือก		เกษตรกรเคมี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ				
ชาย	21	65.6	72	63.7
หญิง	11	34.4	41	36.3
รวม	32	100.0	113	100.0
อายุ				
28 – 35 ปี	1	3.1	10	8.8
36 – 43 ปี	4	12.5	36	31.9
44 – 51 ปี	20	62.5	29	25.7
52 – 59 ปี	4	12.5	24	21.2
60 ปีขึ้นไป	3	9.4	14	12.4
รวม	32	100.0	113	100.0
จำนวนสมาชิกในครอบครัว				
2 คน	5	15.6	28	24.8
3 คน	13	40.6	26	23.0
4 คน	10	31.3	33	29.2
5 คน	4	12.5	24	21.2
6 คน	-	-	2	1.8
รวม	32	100.0	113	100.0

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	เกษตรทางเลือก		เกษตรเคมี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รายได้ของครอบครัวต่อเดือน				
ต่ำกว่า 3,000 บาท	2	6.3	19	16.8
3,001 – 5,000 บาท	15	46.9	53	46.9
5,001 – 7,000 บาท	8	25.0	25	22.1
7,001 – 9,000 บาท	5	15.6	8	7.1
มากกว่า 9,000 บาท	2	6.3	8	7.1
รวม	32	100.0	113	100.0
รายได้ส่วนใหญ่ของครอบครัวมาจาก				
เกษตรกรรม	31	96.9	113	100.0
รับจ้าง	1	3.1	-	-
รวม	32	100.0	113	100.0
รายได้เสริมของครอบครัวมาจาก				
เลี้ยงปลา	11	34.4	3	2.6
ทำอาหารขาย	1	3.1	-	-
เลี้ยงไก่	8	25.0	-	-
เลี้ยงวัว	2	6.3	-	-
ทำขนม	2	6.3	3	2.6
ไม่มี	8	25.0	107	94.7
รวม	32	100.0	113	100.0

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	เกษตรกรทางเลือก		เกษตรกรเคมี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ภาระหนี้สินของครอบครัว				
ต่ำกว่า 10,000 บาท	3	9.4	5	4.4
10,001 – 30,000 บาท	10	31.3	24	21.2
30,001 – 60,000 บาท	1	3.1	10	8.8
60,001 – 100,000 บาท	4	12.5	8	7.1
มากกว่า 100,000 บาท	4	12.5	15	13.3
ไม่มี	10	31.3	51	45.1
รวม	32	100.0	113	100.0
การได้รับทราบถึงการทำการเกษตรทางเลือก				
เคย	29	90.6	75	66.4
ไม่เคย	3	9.4	38	33.6
รวม	32	100.0	113	100.0
พื้นที่เช่า				
2 – 4 ไร่	8	25.0	23	20.3
5 – 7 ไร่	3	9.4	4	3.5
8 – 10 ไร่	-	-	5	4.4
มากกว่า 10 ไร่	-	-	4	3.5
ไม่ได้เช่า	21	65.6	75	66.4
รวม	32	100.0	113	100.0
พื้นที่ของตนเอง				
1 – 5 ไร่	21	65.6	80	70.8
6 – 10 ไร่	6	18.8	15	13.3
11 – 15 ไร่	1	3.1	-	-
ไม่มีพื้นที่เป็นของตนเอง	4	12.5	18	15.9
รวม	32	100.0	113	100.0

จากตาราง 4.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร พบว่า

เพศ กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือกส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 65.6 และเพศหญิง ร้อยละ 34.4

กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมีส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 63.7 และเพศหญิง ร้อยละ 36.3

อายุ กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือกส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 44 – 51 ปี ร้อยละ 62.5 รองลงมาคือ มีอายุระหว่าง 36 – 43 ปี และอายุระหว่าง 52 – 59 ปี ร้อยละ 12.5 เท่ากัน อายุ 60 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 9.4 และอายุระหว่าง 28 – 35 ปี ร้อยละ 3.1 ตามลำดับ โดยมีอายุสูงสุด 71 ปี อายุต่ำสุด 30 ปี และอายุเฉลี่ย 49.34 ปี

กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมีส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 36 – 43 ปี ร้อยละ 31.9 รองลงมาได้แก่ 44 – 51 ปี ร้อยละ 25.7 อายุระหว่าง 52 – 59 ปี ร้อยละ 21.2 อายุ 60 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 12.4 และอายุระหว่าง 28 – 35 ปี ร้อยละ 8.8 ตามลำดับ โดยอายุสูงสุด 72 ปี อายุต่ำสุด 28 ปี และอายุเฉลี่ย 47.4 ปี

สมาชิกในครอบครัว กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือกส่วนใหญ่มีสมาชิกในครอบครัวจำนวน 3 คน ร้อยละ 40.6 รองลงมาได้แก่ จำนวน 4 คน ร้อยละ 31.3 จำนวน 2 คน ร้อยละ 15.6 และจำนวน 4 คน ร้อยละ 12.5 ตามลำดับ

กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมีส่วนใหญ่มีสมาชิกในครอบครัวจำนวน 4 คน ร้อยละ 29.2 รองลงมาได้แก่ จำนวน 2 คน ร้อยละ 24.8 จำนวน 3 คน ร้อยละ 23.0 จำนวน 5 คน ร้อยละ 21.2 และจำนวน 6 คน ร้อยละ 1.8 ตามลำดับ

รายได้ของครอบครัวต่อเดือน กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือกส่วนใหญ่มีรายได้ของครอบครัวต่อเดือนระหว่าง 3,001 – 5,000 บาท ร้อยละ 46.9 รองลงมาได้แก่ ระหว่าง 5,001 – 7,000 บาท ร้อยละ 25.0 ระหว่าง 7,001 – 9,000 บาท ร้อยละ 15.6 ต่ำกว่า 3,000 บาท และมากกว่า 9,000 บาท ร้อยละ 6.3 เท่ากัน ตามลำดับ

กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมีส่วนใหญ่มีรายได้ของครอบครัวต่อเดือน ระหว่าง 3,001 – 5,000 บาท ร้อยละ 46.9 รองลงมาได้แก่ ระหว่าง 5,001 – 7,000 บาท ร้อยละ 22.1 ต่ำกว่า 3,000 บาท ร้อยละ 16.8 ระหว่าง 7,001 – 9,000 บาท มากกว่า 9,000 บาท ร้อยละ 7.1 เท่ากัน ตามลำดับ

รายได้หลัก กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือกส่วนใหญ่มีรายได้หลักมาจากเกษตรกรรม ร้อยละ 96.9 และรับจ้าง ร้อยละ 3.1

กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรกรเคมีมีรายได้หลักมาจากการทำการเกษตร ร้อยละ 100.0

รายได้เสริม กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือกส่วนใหญ่มีรายได้เสริมจากการเลี้ยงปลา ร้อยละ 34.4 รองลงมาได้แก่ เลี้ยงไก่ ร้อยละ 25.0 เลี้ยงวัว และทำขนม เท่ากัน ร้อยละ 6.3 ทำอาหารขาย ร้อยละ 3.1 ขณะที่ร้อยละ 25.0 ไม่มีอาชีพเสริม

กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรกรเคมีส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพเสริม ร้อยละ 94.7 และมีรายได้เสริมจากเลี้ยงปลาและทำขนม ร้อยละ 2.6

ภาระหนี้สิน กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือกส่วนใหญ่มีภาระหนี้สินระหว่าง 10,001 – 30,000 บาท และไม่มีภาระหนี้สิน เท่ากัน คือ ร้อยละ 31.3 รองลงมาได้แก่ มีภาระหนี้สินระหว่าง 60,001 – 100,000 บาท และมากกว่า 100,000 บาท เท่ากัน คือ ร้อยละ 12.5 ต่ำกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 9.4 และระหว่าง 30,001 – 60,000 บาท ร้อยละ 3.1 ตามลำดับ

กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรกรเคมีส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สิน ร้อยละ 45.1 รองลงมาได้แก่ มีภาระหนี้สินระหว่าง 10,001 – 30,000 บาท ร้อยละ 21.2 มากกว่า 100,000 บาท ร้อยละ 13.3 ระหว่าง 60,001 – 100,000 บาท ร้อยละ 7.1 และต่ำกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 4.4

การรับทราบถึงการทำการเกษตรทางเลือก กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือกส่วนใหญ่เคยได้รับทราบถึงการทำการเกษตรทางเลือก ร้อยละ 90.6 และไม่เคย ร้อยละ 9.4

กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรกรเคมีส่วนใหญ่เคยได้รับทราบถึงการทำการเกษตรทางเลือก ร้อยละ 66.4 และไม่เคย ร้อยละ 33.6

พื้นที่เช่า กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือกส่วนใหญ่ไม่ได้เช่าพื้นที่ของเอกชน ร้อยละ 65.6 ส่วนเกษตรกรที่เช่าส่วนใหญ่จะเช่าระหว่าง 2 – 4 ไร่ ร้อยละ 25.0 และระหว่าง 5 – 7 ไร่ ร้อยละ 9.4

กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรกรเคมีส่วนใหญ่ไม่ได้เช่าพื้นที่ของเอกชน ร้อยละ 66.4 ส่วนเกษตรกรที่เช่าส่วนใหญ่จะเช่าระหว่าง 2 – 4 ไร่ ร้อยละ 20.3 รองลงมาได้แก่ ระหว่าง 8 – 10 ไร่ ร้อยละ 4.4 ระหว่าง 5 – 7 ไร่ และมากกว่า 10 ไร่ เท่ากัน คือ ร้อยละ 3.5 ตามลำดับ

พื้นที่ของตนเอง กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือกส่วนใหญ่มีพื้นที่ในการทำการเกษตรเป็นของตนเองระหว่าง 1 – 5 ไร่ ร้อยละ 65.6 รองลงมาได้แก่ ระหว่าง 6 – 10 ไร่ ร้อยละ 18.8 ไม่มีพื้นที่เป็นของตนเอง ร้อยละ 12.5 และระหว่าง 11 – 15 ไร่ ร้อยละ 3.1

กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรกรเคมีส่วนใหญ่มีพื้นที่ในการทำการเกษตรเป็นของตนเองระหว่าง 1 – 5 ไร่ ร้อยละ 70.8 ไม่มีพื้นที่เป็นของตนเอง ร้อยละ 15.9 และมีพื้นที่ระหว่าง 6 – 10 ไร่ ร้อยละ 13.3

4.2.2 พฤติกรรมการปรับตัวในการผลิตของเกษตรกรในชุมชน

ตาราง 4.2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมการปรับตัวในการผลิตของเกษตรกรในชุมชน ของกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือก และกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรกรเคมี

พฤติกรรมการปรับตัวในการผลิตของ เกษตรกรในชุมชน	เกษตรกรกรรมทางเลือก		เกษตรกรกรรมเคมี	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
1. ท่านได้ทำปุ๋ยชีวภาพเองเพื่อใช้ในการเกษตร มากเพียงใด	3.28	.85	1.52	.82
2. ท่านได้มีการทำสมุนไพรมะเร็งเองเพื่อใช้ ในการกำจัดศัตรูพืชมากเพียงใด	2.40	1.07	1.06	.24
3. ท่านได้นำปุ๋ยชีวภาพไปปฏิบัติใช้ในการเกษตร มากเพียงใด	3.53	.56	1.76	.98
4. ท่านได้นำสมุนไพรมะเร็งไปปฏิบัติใช้ในการกำจัด ศัตรูพืชมาน้อยเพียงใด	2.56	.98	1.22	.62
5. ในการนำปุ๋ยชีวภาพไปใช้ในการเกษตร ท่าน เคยประสบปัญหาและอุปสรรคหรือไม่ เพียงใด	1.96	.86	1.32	.47
6. ในการนำสมุนไพรมะเร็งไปใช้ในการกำจัดศัตรูพืช ท่านเคยประสบปัญหาและอุปสรรคหรือไม่ เพียงใด	1.93	.71	1.24	.43
7. ท่านสามารถนำการทำเกษตรอินทรีย์ไป ปฏิบัติได้หรือไม่ เพียงใด	3.00	.80	1.63	.58
8. ท่านสามารถนำการทำเกษตรผสมผสานไป ปฏิบัติได้หรือไม่ เพียงใด	3.06	.66	1.68	.69
9. ท่านได้มีการปลูกผักไว้บริโภคเองในครัวเรือน หรือไม่ เพียงใด	2.96	.99	2.08	.95
10. ท่านได้มีการปลูกผลไม้ไว้บริโภคเองใน ครัวเรือนหรือไม่ เพียงใด	2.21	.97	1.92	1.00
11. ท่านได้มีการเลี้ยงสัตว์ (ปลา, หมู) ไว้บริโภค เองในครัวเรือนหรือไม่ เพียงใด	2.12	.90	1.79	.65

ตาราง 4.2 (ต่อ)

พฤติกรรมการปรับตัวในการผลิตของ เกษตรกรในชุมชน	เกษตรกรรวมทางเลือก		เกษตรกรรวมเคมี	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
12. ท่านได้ประโยชน์จากการลดใช้ปุ๋ยเคมีในการ ทำการเกษตรมากเพียงใด	3.43	.56	1.92	1.02
13. ท่านได้ประโยชน์จากการลดการใช้สารเคมีใน การกำจัดศัตรูพืชมากน้อยเพียงใด	3.28	.85	1.70	.77
14. ในการทำการเกษตรท่านคิดถึงการอยู่ร่วมกัน อย่างสมดุลระหว่างพืชและสัตว์หรือไม่ เพียงใด	2.81	.64	1.57	.49
15. ท่านได้มีการทำการเกษตรโดยการปลูกพืช หลากหลายชนิดมากเพียงใด	2.78	.79	1.86	.79
16. การเกษตรแผนใหม่ ท่านมีการระมัดระวังใน การใช้จ่ายหรือไม่ เพียงใด	2.96	.40	1.96	.65
17. ท่านสามารถเก็บออมรายได้ในครัวเรือนได้ เพิ่มขึ้นเพียงใด	3.00	.56	1.91	.60
18. ท่านมีการรวมกลุ่มกันภายในชุมชนในการทำ การเกษตรมากเพียงใด	3.37	.79	1.28	.67
19. ท่านมีการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยน ความรู้กับชุมชนอื่น หรือหน่วยงานภายนอกมาก น้อยเพียงใด	3.09	.73	1.35	.48
20. ท่านสามารถรวมกลุ่มกันในการทำปุ๋ยชีวภาพ ได้มากเพียงใด	3.25	.67	1.17	.38
21. ท่านสามารถรวมกลุ่มกันในการทำสมุนไพร กำจัดศัตรูพืชได้มากเพียงใด	2.71	.85	1.12	.33
22. การรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตร ผสมผสานมีประโยชน์ต่อท่านหรือไม่ เพียงใด	3.34	.65	1.12	.33
23. การรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตรอินทรีย์มี ประโยชน์ต่อท่านหรือไม่ เพียงใด	3.37	.60	1.24	.43

ตาราง 4.2 (ต่อ)

พฤติกรรมกำรปรับตัวในการผลิตของ เกษตรกรในชุมชน	เกษตรกรรรมทงเลือก		เกษตรกรรรมเคมี	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
24. การรวมกลุ่มกันในการกำรทำกำรเกษตร ประสบปัญหาและอุปสรรคหรือไม่ เพียงใด	2.25	.67	1.15	.36
ภาพรวม	2.86	0.31	1.52	0.29

จากตาราง 4.2 พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่กำรเกษตรรรมทงเลือก มีพฤติกรรมกำรปรับตัวในการผลิตในระดับค่อนข้างมก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.86 เมื่อพิจารณาแต่ละตัวชี้วัด พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่กำรเกษตรรรมทงเลือกมีพฤติกรรมกำรปรับตัวในการผลิตในระดับมกในการนำปุ๋ยชีวภาพไปปฏิบัติใช้ในการเกษตร ($\bar{X}=3.53$) รองลงมาได้แก่ ได้ประโยชน์จากการลดใช้ปุ๋ยเคมีในการกำรเกษตร ($\bar{X}=3.43$) มีการรวมกลุ่มกันภายในชุมชนในการกำรเกษตร ($\bar{X}=3.37$) การรวมกลุ่มกันมีประโยชน์ ในการกำรเกษตรอินทรีย์ ($\bar{X}=3.37$) การรวมกลุ่มกันมีประโยชน์ในการกำรเกษตรผสมผสาน ($\bar{X}=3.34$) อีกทั้งมีการทำปุ๋ยชีวภาพเองเพื่อใช้ในการเกษตร ($\bar{X}=3.28$) และได้ประโยชน์จากการลดการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=3.28$) ตามลำดับ

นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรที่กำรเกษตรรรมทงเลือกมีพฤติกรรมกำรปรับตัวในการผลิตในระดับค่อนข้างมกในการสามารถรวมกลุ่มกันในการทำปุ๋ยชีวภาพ ($\bar{X}=3.25$) รองลงมาได้แก่ มีการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนอื่น หรือหน่วยงานภายนอกมก ($\bar{X}=3.09$) สามารถนำกำรทำกำรเกษตรผสมผสานไปปฏิบัติ ($\bar{X}=3.06$) สามารถนำกำรทำกำรเกษตรอินทรีย์ไปปฏิบัติ ($\bar{X}=3.00$) สามารถเก็บออมรายได้ในครัวเรือนได้เพิ่มขึ้น ($\bar{X}=3.00$) มีการปลูกผักไว้บริโภคเองในครัวเรือน ($\bar{X}=2.96$) รมั้หวังในการใช้จำยกำรเกษตรแผนใหม่ ($\bar{X}=2.96$) กำรทำกำรเกษตรคิดถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุระหว่างพืชและสัตว์ ($\bar{X}=2.81$) ทำกำรเกษตรโดยการปลูกพืชหลกหลายชนิด ($\bar{X}=2.78$) สามารถรวมกลุ่มกันในการทำสมุไพรกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=2.71$) และนำสมุไพรไปปฏิบัติใช้ในการกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=2.56$) ตามลำดับ

ขณะเดียวกันกลุ่มเกษตรกรที่กำรเกษตรรรมทงเลือกมีพฤติกรรมกำรปรับตัวในการผลิตยังอยู่ในระดับน้อย คือกำรทำสมุไพรไล่แมลงเองเพื่อใช้ในการกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=2.40$) รองลงมาได้แก่ประสบปัญหาและอุปสรรคการรวมกลุ่มกันในการกำรเกษตร ($\bar{X}=2.25$) ปลูกผลไม้ไว้บริโภคเองในครัวเรือน ($\bar{X}=2.21$) เลี้ยงสัตว์ (ปลา, หมู) ไว้บริโภคเองใน

ครัวเรือน ($\bar{X}=2.12$) ประสบปัญหาและอุปสรรคการนำปุ๋ยชีวภาพไปใช้ในการเกษตร ($\bar{X}=1.96$) และประสบปัญหาและอุปสรรคในการนำสมุนไพรมานำไปใช้ในการกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=1.93$) ตามลำดับ

กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรกรเคมี มีพฤติกรรมการปรับตัวในการผลิตในระดับไม่เลย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.52 เมื่อพิจารณาแต่ละตัวชี้วัดพบว่า มีพฤติกรรมการปรับตัวในการผลิตในระดับน้อยในการปลูกผักไว้บริโภคเองในครัวเรือน ($\bar{X}=2.08$) รองลงมาได้แก่ รมัคระวังในการใช้จ่ายการเกษตรแผนใหม่ ($\bar{X}=1.96$) ปลูกผลไม้ไว้บริโภคเองในครัวเรือน ($\bar{X}=1.92$) เห็นว่าได้ประโยชน์จากการลดใช้ปุ๋ยเคมีในการทำการเกษตรน้อย ($\bar{X}=1.92$) การเก็บออมรายได้ในครัวเรือน ($\bar{X}=1.91$) ทำการเกษตรโดยการปลูกพืชหลากหลายชนิด ($\bar{X}=1.89$) การเลี้ยงสัตว์ (ปลา, หมู) ไว้บริโภคเองในครัวเรือน ($\bar{X}=1.79$) และนำปุ๋ยชีวภาพไปปฏิบัติใช้ในการเกษตร ($\bar{X}=1.76$) ตามลำดับ

ขณะเดียวกันกลับพบว่า กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรกรเคมี ไม่มีพฤติกรรมปรับตัวในการผลิตเนื่องจากเห็นว่า ไม่ได้รับประโยชน์จากการลดการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=1.70$) รองลงมาได้แก่ ไม่นำการทำเกษตรผสมผสานไปปฏิบัติ ($\bar{X}=1.68$) ไม่นำการทำเกษตรอินทรีย์ไปปฏิบัติ ($\bar{X}=1.63$) การทำการเกษตรไม่ได้คำนึงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างพืชและสัตว์ ($\bar{X}=1.57$) ไม่ทำปุ๋ยชีวภาพเองเพื่อใช้ในการเกษตร ($\bar{X}=1.52$) ไม่มีการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนอื่น หรือหน่วยงานภายนอก ($\bar{X}=1.35$) ไม่ประสบปัญหาและอุปสรรคการนำปุ๋ยชีวภาพไปใช้ในการเกษตร ($\bar{X}=1.32$) ไม่มีการรวมกลุ่มกันภายในชุมชนในการทำการเกษตร ($\bar{X}=1.28$) ไม่ประสบปัญหาและอุปสรรคการนำสมุนไพรมานำไปใช้ในการกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=1.24$) เห็นว่าการรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตรอินทรีย์ไม่มีประโยชน์ ($\bar{X}=1.24$) ไม่มีการนำสมุนไพรมานำไปปฏิบัติใช้ในการกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=1.22$) ไม่สามารถรวมกลุ่มกันในการทำปุ๋ยชีวภาพ ($\bar{X}=1.17$) ไม่ประสบปัญหาและอุปสรรคการรวมกลุ่มกันภายในชุมชนในการทำการเกษตร ($\bar{X}=1.15$) ไม่สามารถรวมกลุ่มกันในการทำสมุนไพรมานำกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=1.12$) เห็นว่า การรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตรผสมผสานไม่มีประโยชน์ ($\bar{X}=1.12$) และไม่มีการทำสมุนไพรมานำเองเพื่อใช้ในการกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=1.06$) ตามลำดับ

4.2.3 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

ตาราง 4.3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ของกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือก และกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมี

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรทางเลือก ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	เกษตรกรทางเลือก		เกษตรกรเคมี	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
1. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์จาก แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่นมากเพียงใด	3.34	.54	1.49	.58
2. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์มาก เพียงใด	3.28	.52	1.13	.34
3. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับเกษตรผสมผสานจาก แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่นมากเพียงใด	3.06	.61	1.44	.49
4. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรผสมผสานมาก เพียงใด	3.06	.61	1.16	.37
5. ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตร อินทรีย์จากการฝึกอบรมหรือดูงานหรือไม่ เพียงใด	2.90	.85	1.52	.55
6. ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตร ผสมผสานจากการฝึกอบรมหรือดูงานหรือไม่ เพียงใด	3.03	.86	1.28	.50
7. ท่านมีความรู้เรื่องการนำปุ๋ยชีวภาพไปปฏิบัติใช้ ในการเกษตรมากเพียงใด	3.46	.56	1.80	.62
8. ท่านมีความเข้าใจเรื่องการนำปุ๋ยชีวภาพไป ปฏิบัติใช้ในการเกษตรมากเพียงใด	3.40	.55	1.30	.51
9. ท่านมีความรู้เรื่องการนำสมุนไพรไปปฏิบัติใช้ ในการกำจัดศัตรูพืชมากเพียงใด	2.71	.88	1.58	.63

ตาราง 4.3 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรทางเลือก ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	เกษตรกรรมทางเลือก		เกษตรกรรมเคมี	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
10. ท่านมีความเข้าใจเรื่องการนำสมุนไพรรักษาไปปฏิบัติใช้ในการกำจัดศัตรูพืชมากเพียงใด	2.71	.88	1.23	.42
11. ท่านเคยนำปุ๋ยชีวภาพไปปฏิบัติใช้ในการทำการเกษตรมากเพียงใด	3.46	.50	1.78	.93
12. ท่านเคยนำสมุนไพรรักษาไปปฏิบัติใช้ในการกำจัดศัตรูพืชมากเพียงใด	2.78	.97	1.34	.71
13. ท่านมีความรู้เรื่องการเกษตรที่อาศัยความเกื้อกูลกันระหว่างพืชและสัตว์มากเพียงใด	2.40	.49	1.18	.39
14. ท่านมีความเข้าใจเรื่องการเกษตรที่อาศัยความเกื้อกูลกันระหว่างพืชและสัตว์มากเพียงใด	2.31	.47	1.08	.28
15. ท่านมีความรู้เรื่องการเกษตรที่เน้นการปลูกพืชหลากหลายชนิดมากเพียงใด	2.96	.53	1.80	.39
16. ท่านมีความเข้าใจเรื่องการเกษตรที่เน้นการปลูกพืชหลากหลายชนิดมากเพียงใด	3.03	.59	1.37	.48
17. ท่านมีความรู้เรื่องการเกษตรอย่างยั่งยืนที่เน้นผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมยั่งยืนมากเพียงใด	2.46	.80	1.08	.28
18. ท่านมีความเข้าใจเรื่องการเกษตรอย่างยั่งยืนที่เน้นผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมยั่งยืนมากเพียงใด	2.46	.80	1.08	.28
19. ท่านมีความรู้เรื่องการทำการเกษตรที่ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมมากเพียงใด	3.09	.46	1.78	.52
20. ท่านมีความเข้าใจเรื่องการทำการเกษตรที่ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมมากเพียงใด	3.00	.43	1.68	.57

ตาราง 4.3 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรทางเลือก ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	เกษตรกรรมทางเลือก		เกษตรกรรมเคมี	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
21. ท่านมีความรู้เรื่องการทำการเกษตรที่ช่วยให้คน สัตว์ และสิ่งแวดล้อมอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัยกันมากเพียงใด	2.37	.60	1.20	.40
22. ท่านมีความเข้าใจเรื่องการทำการเกษตรที่ช่วยให้คน สัตว์ และสิ่งแวดล้อมอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัยกันมากเพียงใด	2.40	.71	1.23	.50
23. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่างพออยู่พอกิน พอใช้ มากเพียงใด	3.53	.50	2.37	.61
24. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่างพออยู่พอกิน พอใช้ มากเพียงใด	3.53	.50	2.30	.59
25. ท่านสามารถนำหลักการใช้ชีวิตอย่างพออยู่พอกิน พอใช้ มาใช้ประโยชน์ได้มากเพียงใด	3.53	.56	2.47	.80
26. ท่านมีความรู้เรื่องการทำการเกษตรที่เน้นการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกมากเพียงใด	3.46	.50	2.00	.54
27. ท่านมีความเข้าใจเรื่องการทำการเกษตรที่เน้นการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกมากเพียงใด	3.53	.50	1.97	.50
28. ท่านสามารถนำหลักการทำการเกษตรที่เน้นการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกมาใช้ประโยชน์ได้มากเพียงใด	3.43	.50	1.89	.60
29. ท่านมีความรู้เรื่องการรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตร เพื่อประโยชน์ของกลุ่มเกษตรกร มากเพียงใด	3.25	.43	1.39	.49

ตาราง 4.3 (ต่อ)

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรทางเลือก ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	เกษตรกรรมทางเลือก		เกษตรกรรมเคมี	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
30. ท่านมีความเข้าใจเรื่องการรวมกลุ่มกันในการ ทำการเกษตร เพื่อประโยชน์ของกลุ่มเกษตรกรให้ มีอำนาจต่อรอง มากเพียงใด	3.03	.59	1.38	.48
31. ท่านสามารถนำหลักการรวมกลุ่มกันในการทำ การเกษตร ลดการแก่งแย่ง แข่งขันกัน มาใช้ ประโยชน์ได้มากเพียงใด	3.03	.69	1.25	.51
ภาพรวม	3.03	0.33	1.53	0.25

จากตาราง 4.3 พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือก มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับค่อนข้างมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.03 เมื่อพิจารณาความรู้ความเข้าใจแต่ละประเด็นเกี่ยวกับการเกษตรทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า มีความรู้ความเข้าใจในระดับมากเกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่างพออยู่ พอกิน พอใช้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่างพออยู่ พอกิน พอใช้ สามารถนำหลักการใช้ชีวิตอย่างพออยู่ พอกิน พอใช้ มาใช้ประโยชน์ได้ และมีความเข้าใจเรื่องการทำเกษตรที่เน้นการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกเท่านั้น ($\bar{X} = 3.53$) รองลงมาได้แก่ เคนำปุ๋ยชีวภาพไปปฏิบัติใช้ในการทำการเกษตร มีความรู้เรื่องการทำเกษตรที่เน้นการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก และมีการนำปุ๋ยชีวภาพไปปฏิบัติใช้ในการเกษตร ($\bar{X} = 3.46$) สามารถนำหลักการทำการเกษตรที่เน้นการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกมาใช้ประโยชน์ได้ ($\bar{X} = 3.43$) นำปุ๋ยชีวภาพไปปฏิบัติใช้ในการเกษตร ($\bar{X} = 3.40$) มีความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์จากแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น ($\bar{X} = 3.34$) มีความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ($\bar{X} = 3.28$) และมีความรู้เรื่องการรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตร เพื่อประโยชน์ของกลุ่มเกษตรกร ($\bar{X} = 3.25$) ตามลำดับ

กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือกมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับค่อนข้างมากเกี่ยวกับการทำการเกษตรที่ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.09$) รองลงมาได้แก่ เกษตรผสมผสานจากแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น และเกษตรผสมผสาน ($\bar{X} = 3.06$) การเกษตรผสมผสานจากการฝึกอบรมหรือดูงาน มีความเข้าใจเรื่องการรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตร เพื่อประโยชน์ของกลุ่มเกษตรกรให้มีอำนาจต่อรอง

สามารถนำหลักการรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตร ลดการแก่งแย่ง แข่งขันกัน มาใช้ประโยชน์ได้ และมีความเข้าใจเรื่องการเกษตรที่เน้นการปลูกพืชหลากหลายชนิด ($\bar{X}=3.03$) มีความเข้าใจเรื่องการทำการเกษตรที่ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}=3.00$) มีความรู้เรื่องการเกษตรที่เน้นการปลูกพืชหลากหลายชนิด ($\bar{X}=2.96$) การเกษตรอินทรีย์จากการฝึกอบรมหรือดูงาน ($\bar{X}=2.90$) เคนำสมุนไพรปฏิบัติใช้ในการกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=2.78$) มีความรู้ในการนำสมุนไพรไปปฏิบัติใช้ในการกำจัดศัตรูพืช และมีความเข้าใจเรื่องการนำสมุนไพรไปปฏิบัติใช้ในการกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=2.71$) ตามลำดับ

ขณะเดียวกันกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือก มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับน้อยในเรื่องการเกษตรอย่างยั่งยืนที่เน้นผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมยั่งยืน ($\bar{X}=2.46$) มีความรู้และความเข้าใจเรื่องการเกษตรที่อาศัยความเกื้อกูลกันระหว่างพืชและสัตว์ ($\bar{X}=2.40$) มีความรู้เรื่องการทำการเกษตรที่ช่วยให้คน สัตว์ และสิ่งแวดล้อมอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัยกัน ($\bar{X}=2.37$) และมีความเข้าใจเรื่องการเกษตรที่อาศัยความเกื้อกูลกันระหว่างพืช และสัตว์ ($\bar{X}=2.31$) ตามลำดับ

กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรกรเคมี พบว่า ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.53 เมื่อพิจารณาความรู้ความเข้าใจแต่ละประเด็นเกี่ยวกับการเกษตรทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ประเด็นที่มีความรู้ความเข้าใจในระดับน้อยเกี่ยวกับสามารถนำหลักการใช้ชีวิตอย่างพออยู่ พอกิน พอใช้ มาใช้ประโยชน์ได้ ($\bar{X}=2.47$) รองลงมาได้แก่ มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่างพออยู่ พอกินพอใช้ ($\bar{X}=2.37$) ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่างพออยู่ พอกิน พอใช้ ($\bar{X}=2.30$) มีความรู้เรื่องการทำการเกษตรที่เน้นการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก ($\bar{X}=2.00$) มีความเข้าใจเรื่องการทำการเกษตรที่เน้นการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก ($\bar{X}=1.97$) สามารถนำหลักการทำการเกษตรที่เน้นการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกมาใช้ประโยชน์ได้ ($\bar{X}=1.89$) มีความรู้เรื่องการนำปุ๋ยชีวภาพไปปฏิบัติใช้ในการเกษตร และมีความรู้เรื่องการเกษตรที่เน้นการปลูกพืชหลากหลายชนิด ($\bar{X}=1.80$) เคนำปุ๋ยชีวภาพไปปฏิบัติใช้ในการทำการเกษตร และมีความรู้เรื่องการทำการเกษตรที่ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}=1.78$) ตามลำดับ

ขณะเดียวกันกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรกรเคมี ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเลย ในประเด็นเรื่องการทำการเกษตรที่ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}=1.68$) การนำสมุนไพรไปปฏิบัติใช้ในการกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=1.58$) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรอินทรีย์จากการฝึกอบรมหรือดูงาน ($\bar{X}=1.52$) ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์จากแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น ($\bar{X}=1.49$) ความรู้เกี่ยวกับ

เกษตรผสมผสานจากแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น ($\bar{X}=1.44$) ความรู้เรื่องการรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตร เพื่อประโยชน์ของกลุ่มเกษตรกร ($\bar{X}=1.39$) ความเข้าใจเรื่องการรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตร เพื่อประโยชน์ของกลุ่มเกษตรกรให้มีอำนาจต่อรอง ($\bar{X}=1.38$) ความเข้าใจเรื่องการเกษตรที่เน้นการปลูกพืชหลากหลายชนิด ($\bar{X}=1.37$) การนำสมุนไพรไปปฏิบัติใช้ในการกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=1.34$) ความเข้าใจเรื่องการนำปุ๋ยชีวภาพไปปฏิบัติใช้ในการเกษตร ($\bar{X}=1.30$) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรผสมผสานจากการฝึกอบรมหรือดูงาน ($\bar{X}=1.28$) สามารถนำหลักการรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตร ลดการแก่งแย่ง แข่งขันกัน มาใช้ประโยชน์ได้ ($\bar{X}=1.25$) ความเข้าใจเรื่องการนำสมุนไพรไปปฏิบัติใช้ในการกำจัดศัตรูพืช และความเข้าใจเรื่องการทำการเกษตรที่ช่วยให้คน สัตว์ และสิ่งแวดล้อมอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัยกัน ($\bar{X}=1.23$) ความรู้เรื่องการทำการเกษตรที่ช่วยให้คน สัตว์ และสิ่งแวดล้อมอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัยกัน ($\bar{X}=1.20$) ความรู้เรื่องการเกษตรที่อาศัยความเกื้อกูลกันระหว่างพืช และสัตว์ ($\bar{X}=1.18$) ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรผสมผสาน ($\bar{X}=1.16$) ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ($\bar{X}=1.13$) ความเข้าใจเรื่องการเกษตรที่อาศัยความเกื้อกูลกันระหว่างพืช และสัตว์ และความรู้ความเข้าใจเรื่องการเกษตรอย่างยั่งยืนที่เน้นผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมยั่งยืน ($\bar{X}=1.08$) ตามลำดับ

4.2.4 การพึ่งพาตนเอง ความเข้มแข็งชุมชนของเกษตรกร

ตาราง 4.4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการพึ่งพาตนเอง ความเข้มแข็งชุมชนของเกษตรกรของกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือก และกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมี

การพึ่งพาตนเอง ความเข้มแข็งชุมชน ของเกษตรกร	เกษตรกรรมทางเลือก		เกษตรกรรมเคมี	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
1. ท่านคิดว่าการเกษตรกรรมทางเลือกช่วยให้ท่าน ลดรายจ่ายในการพึ่งพาปัจจัยในการผลิตจาก ภายนอก (ปุ๋ยเคมี, ยาฆ่าแมลง) ได้หรือไม่ เพียงใด	3.56	.50	1.88	.71
2. ท่านคิดว่าการเกษตรกรรมทางเลือกจะช่วยให้ ท่านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในระยะยาวได้มาก เพียงใด	3.43	.50	2.07	.90

ตาราง 4.4 (ต่อ)

การพึ่งพาตนเอง ความเข้มแข็งชุมชน ของเกษตรกร	เกษตรกรรมทางเลือก		เกษตรกรรมเคมี	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
3. ท่านคิดว่าการเกษตรกรรมทางเลือกช่วยให้ ปลอดภัยจากปัญหาหนี้สินเพียงใด	2.43	.50	1.58	.49
4. ท่านคิดว่าการเกษตรกรรมทางเลือกช่วยให้ ครอบครัวได้ใกล้ชิดกันเพิ่มขึ้นหรือไม่ เพียงใด	2.28	.58	1.39	.71
5. ท่านคิดว่าการเกษตรกรรมทางเลือกช่วยให้ ครอบครัวมีความเป็นอยู่อย่างพออยู่พอกินมาก เพียงใด	3.43	.50	1.94	.65
6. ท่านคิดว่าการเกษตรกรรมทางเลือกช่วยเพิ่ม รายได้แก่ครอบครัวได้มากเพียงใด	2.96	.47	1.76	.50
7. ในหมู่บ้านมีการชักชวนเพื่อนบ้านในการ รวมกลุ่มกันทำเกษตรกรรมทางเลือกมากเพียงใด	3.90	.29	2.53	.95
8. ท่านมีการรวมกลุ่มกันในการสร้างเครือข่ายการ ทำเกษตรกรรมทางเลือกมากเพียงใด	3.34	.54	1.18	.39
9. ท่านมีการรวมกลุ่มกันในการทำบัญชีภาพเพื่อ ใช้ในการทำการเกษตรมากเพียงใด	3.21	.65	1.15	.35
10. ท่านมีการรวมกลุ่มกันในการทำสมุนไพรเพื่อ ใช้ในการกำจัดศัตรูพืชมากเพียงใด	2.68	.82	1.05	.22
11. ท่านมีการรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตร อินทรีย์มากเพียงใด	3.37	.49	1.05	.22
12. ท่านมีการรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตร ผสมผสานมากเพียงใด	3.40	.55	1.09	.29
13. ท่านมีการทำบัญชีรายรับ รายจ่ายในครัวเรือน หรือไม่ เพียงใด	2.15	.36	1.48	.74

ตาราง 4.4 (ต่อ)

การพึ่งพาตนเอง ความเข้มแข็งชุมชน ของเกษตรกร	เกษตรกรรวมทางเลือก		เกษตรกรรวมเคมี	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
14. ท่านได้รับประโยชน์จากการทำบัญชีรายรับรายจ่าย ในครัวเรือนหรือไม่ เพียงใด	2.15	.36	1.43	.63
15. ในชุมชนของท่านมีการประชุมเพื่อวิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรคในการทำการเกษตรมากเพียงใด	3.87	.33	2.58	.78
16. ท่านเคยได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการทำการเกษตรกรรมทางเลือกมากเพียงใด	3.34	.78	1.51	.50
17. ท่านมีความพร้อมในการนำปุ๋ยชีวภาพไปใช้ในการทำการเกษตรมากเพียงใด	3.46	.50	1.93	.80
18. ท่านมีความพร้อมในการนำสมุนไพรไปใช้ในการกำจัดศัตรูพืชมากเพียงใด	3.00	.98	1.64	.70
19. ครอบครัวยุคของท่านมีการใช้จ่ายอย่างระมัดระวังหรือไม่เพียงใด	3.12	.49	2.80	.47
20. ท่านมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการทำการเกษตรกรรมหรือการดำเนินชีวิตหรือไม่เพียงใด	3.12	.65	1.63	.48
ภาพรวม	3.11	0.31	1.68	0.23

จากตาราง 4.4 พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือก มีการพึ่งพาตนเอง และเกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชน อยู่ในระดับค่อนข้างมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.11 เมื่อพิจารณาตัวชี้วัดที่แสดงถึงการพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชน พบ ประเด็นที่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ในหมู่บ้านมีการชักชวนเพื่อนบ้านในการรวมกลุ่มกันทำเกษตรกรรมทางเลือก ($\bar{X} = 3.90$) ในชุมชนของมีการประชุมเพื่อวิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรคในการทำการเกษตร ($\bar{X} = 3.87$) การเกษตรกรรมทางเลือกช่วยให้ลดรายจ่ายในการพึ่งพาปัจจัยในการผลิตจากภายนอก (ปุ๋ยเคมี, ยาฆ่าแมลง) ได้ ($\bar{X} = 3.56$) มีความพร้อมในการนำปุ๋ยชีวภาพไปใช้ในการทำการเกษตร ($\bar{X} = 3.46$) ช่วยให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในระยะยาวได้ และช่วยให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่อย่างพออยู่พอกิน

($\bar{X}=3.43$) มีการรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตรผสมผสาน ($\bar{X}=3.40$) ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการทำการเกษตรกรรมทางเลือก มีการรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตรอินทรีย์ 3.37 มีการรวมกลุ่มกันในการสร้างเครือข่ายการทำเกษตรกรรมทางเลือก ($\bar{X}=3.34$) และมีการรวมกลุ่มกันในการทำปุ๋ยชีวภาพเพื่อใช้ในการทำการเกษตร ($\bar{X}=3.21$) ตามลำดับ

นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือกมีประเด็นที่เป็นตัวชี้วัดการพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ได้แก่ ครอบครัวยมีการใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการทำการเกษตรกรรมหรือการดำเนินชีวิต ($\bar{X}=3.12$) มีความพร้อมในการนำสมุนไพรไปใช้ในการกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=3.00$) ช่วยเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวได้ ($\bar{X}=2.96$) ตามลำดับ

ขณะเดียวกันกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมทางเลือกมีประเด็นที่เป็นตัวชี้วัดการพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ มีการรวมกลุ่มกันในการทำสมุนไพรเพื่อใช้ในการกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=2.28$) ช่วยให้ปลอดภัยจากปัญหานี้สิน ($\bar{X}=2.43$) ช่วยให้ครอบครัวได้ใกล้ชิดกันเพิ่มขึ้น ($\bar{X}=2.28$) มีการทำบัญชีรายรับ รายจ่ายในครัวเรือน และได้รับประโยชน์จากการทำบัญชีรายรับ รายจ่ายในครัวเรือน ($\bar{X}=2.15$) ตามลำดับ

กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมี พบว่า ยังไม่สามารถพึ่งพาตนเอง และไม่เกิดความเข้มแข็งของชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.68 เมื่อพิจารณาแต่ละประเด็น พบว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมี สามารถพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชนในระดับค่อนข้างมาก ได้แก่ ครอบครัวยมีการใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง ($\bar{X}=2.80$) ในชุมชนของท่านมีการประชุมเพื่อวิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรคในการทำการเกษตร และในหมู่บ้านมีการชักชวนเพื่อนบ้านในการรวมกลุ่มกันทำเกษตรกรรมทางเลือก ($\bar{X}=2.53$)

นอกจากนี้พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมี สามารถพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชนในระดับน้อย ได้แก่ ช่วยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในระยะยาวได้ ($\bar{X}=2.07$) ช่วยให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่อย่างพออยู่พอกิน ($\bar{X}=1.94$) มีความพร้อมในการนำปุ๋ยชีวภาพไปใช้ในการทำการเกษตร ($\bar{X}=1.93$) ช่วยให้ลดรายจ่ายในการพึ่งพาปัจจัยในการผลิตจากภายนอก (ปุ๋ยเคมี, ยาฆ่าแมลง) ได้ ($\bar{X}=1.88$) และช่วยเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวได้ ($\bar{X}=1.76$)

ขณะเดียวกัน พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเกษตรเคมี ไม่สามารถพึ่งพาตนเอง และไม่เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ มีความพร้อมในการนำสมุนไพรไปใช้ในการกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=1.64$) มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการทำการเกษตรกรรมหรือการดำเนินชีวิต ($\bar{X}=1.63$) ช่วยให้ปลอดภัยจากปัญหานี้สิน ($\bar{X}=1.58$) ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการทำการเกษตรกรรมทางเลือก ($\bar{X}=1.51$) มีการทำบัญชีรายรับ รายจ่ายใน

ครัวเรือน ($\bar{X}=1.48$) ได้รับประโยชน์จากการทำบัญชีรายรับ รายจ่าย ในครัวเรือน ($\bar{X}=1.43$) ช่วย
ให้ครอบครัวได้ใกล้ชิดกันเพิ่มขึ้น ($\bar{X}=1.39$) มีการรวมกลุ่มกันในการสร้างเครือข่ายการทำ
เกษตรกรรมทางเลือก ($\bar{X}=1.18$) มีการรวมกลุ่มกันในการทำปุ๋ยชีวภาพเพื่อใช้ในการทำการเกษตร
1.15 มีการรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตรผสมผสาน ($\bar{X}=1.09$) มีการรวมกลุ่มกันในการทำ
สมุนไพรเพื่อใช้ในการกำจัดศัตรูพืช และการรวมกลุ่มกันในการทำการเกษตรอินทรีย์ ($\bar{X}=1.05$)

4.3 การทดสอบคำถามของการศึกษา

คำถามของการศึกษานี้ ประกอบด้วย 4 คำถาม คือ

1) ภายใต้บริบททางสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ที่คล้ายคลึงกัน ทำไมเกษตรกร
บางกลุ่มจึงเลือกทำการเกษตรกรรมทางเลือกภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และทำไมเกษตรกร
ส่วนใหญ่ยังคงยึดรูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์อยู่

ภายใต้บริบททางสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ที่คล้ายคลึงกัน จึงส่งผลให้
เกษตรกรบางกลุ่มจึงเลือกทำการเกษตรกรรมทางเลือกภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ
จากการที่ชาวบ้านทำการเกษตรกรรมแบบเคมี ทำให้ชาวบ้านต้องประสบปัญหาในด้านภาระหนี้สิน
เพิ่มขึ้น เนื่องจากไปกู้เงินมาลงทุนเป็นจำนวนมาก เพราะว่าราคาปัจจัยการผลิตไม่ว่าจะเป็นเมล็ด
พันธุ์ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง มีราคาสูง นอกจากนี้ชาวบ้านเริ่มตระหนักถึงโทษและพิษภัยของการใช้
สารเคมี จึงทำให้หันมาทำการเกษตรกรรมทางเลือก เพื่อที่จะลดรายจ่าย โดยการปลูกผักสวนครัว ปลูก
ผลไม้ เลี้ยงกบ ปลา และไก่ อีกทั้งทำปุ๋ยหมัก สมุนไพรไล่แมลง และน้ำหมักจุลินทรีย์ใช้เอง ซึ่งช่วย
ลดต้นทุนการผลิตได้อย่างมาก ทั้งนี้การทำการเกษตรกรรมทางเลือกถึงแม้จะใช้เวลานานกว่าจะเห็น
ผล แต่ก็ปลอดภัยต่อสุขภาพและมีความเกื้อกูลกันของสิ่งแวดล้อม และคุ้มค่า นอกจากนี้การที่ชาวบ้าน
ในบ้านป่าไผ่ ซึ่งประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกัน จึงเกิดการพูดคุยถึงปัญหาและมีการแลกเปลี่ยน
ประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งจากชาวบ้านภายในและภายนอกหมู่บ้าน แล้วนำความรู้ที่ได้มาทดลอง
ปฏิบัติผ่านการลองผิดลองถูก จนนำมาสรุปบทเรียนที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของตนเอง ทำให้ได้
แนวคิดที่ถูกต้องในการทำการเกษตร จึงทำให้ชาวบ้านบางส่วนเกิดความตระหนัก และเห็นคุณค่าของ
การพึ่งพาตนเอง จึงได้หันมาทำการเกษตรกรรมทางเลือกภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกันเพิ่มขึ้น

ขณะเดียวกันยังมีชาวบ้านอีกบางส่วนที่ยังคงยึดรูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์อยู่ เพราะที่
ผ่านมาเคยชินกับการใช้สารเคมี และการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรนั้นจะให้ผลในระยะเวลา
อันสั้น ผลผลิตที่ออกมามีปริมาณมาก มีรูปปลักษณ์ดึงดูดผู้บริโภค และทันกับความต้องการของทาง
ตลาด และสามารถสร้างรายได้ให้เกษตรกรจำนวนมาก ประกอบตัวของเกษตรกรเองยังขาดความรู้

ความเข้าใจที่ถูกต้องและไม่เห็นความสำคัญของการทำเกษตรกรรมทางเลือก ดังนั้นจึงส่งผลให้เกษตรกรบางส่วนในหมู่บ้านป่าไผ่ยังคงยึดรูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์อยู่

2) กลุ่มเกษตรกรในชุมชนที่ทำการผลิตรูปแบบเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และกลุ่มเกษตรกรที่ยึดรูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์มีวิถีคิด และกระบวนการเรียนรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวความคิดทฤษฎีใหม่ทางการเกษตรแตกต่างกัน

คำถามข้อที่ 2 ผู้ศึกษาได้ใช้การวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้ค่า Independent – Samples t-test โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ 0.05 มีรูปแบบการทดสอบ ดังนี้

ตาราง 4.5 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยกระบวนการเรียนรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวความคิดทฤษฎีใหม่ทางการเกษตรของกลุ่มเกษตรกรในชุมชนที่ทำการผลิตรูปแบบเกษตรกรรมทางเลือกกับกลุ่มเกษตรกรที่ยึดรูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์

รูปแบบเกษตรกรรม	จำนวน	\bar{X}	S.D.	t	Sig. (2-tailed)
กลุ่มเกษตรกรรมทางเลือก	32	2.86	0.31	22.465	.000
กลุ่มเกษตรกรที่ยึดรูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์	113	1.52	0.29		
รวม	145	1.82	0.62		

*** ($p < .001$)

จากตาราง 4.5 พบว่า เมื่อทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยกระบวนการเรียนรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวความคิดทฤษฎีใหม่ทางการเกษตร จะเห็นว่าค่า $t = 22.465$ ค่า $p < .001$ ดังนั้นสรุปได้ว่า กลุ่มเกษตรกรในชุมชนที่ทำการผลิตรูปแบบเกษตรกรรมทางเลือกกับกลุ่มเกษตรกรที่ยึดรูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์ มีวิถีคิดและกระบวนการเรียนรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวความคิดทฤษฎีใหม่ทางการเกษตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .001 จะเห็นได้ว่า กลุ่มเกษตรกรในชุมชนที่ทำการผลิตรูปแบบเกษตรกรรมทางเลือก มีวิถีคิดและกระบวนการเรียนรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวความคิดทฤษฎีใหม่ทางการเกษตรในระดับค่อนข้างมาก ($\bar{X} = 2.82$, S.D. = 0.31) ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่ยึดรูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์ มีวิถีคิดและกระบวนการเรียนรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวความคิดทฤษฎีใหม่ทางการเกษตรอยู่ในระดับน้อยกว่ามากอย่างชัดเจน ($\bar{X} = 1.52$, S.D. = 0.29)

3) กลุ่มเกษตรกรในชุมชนที่ทำการผลิตรูปแบบเกษตรกรรมทางเลือก และกลุ่มเกษตรกรที่ยึดรูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน

คำถามข้อที่ 3 ผู้ศึกษาได้ใช้การวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้ค่า Independent – Samples t-test โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ 0.05 มีรูปแบบการทดสอบ ดังนี้

ตาราง 4.6 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรในชุมชนที่ทำการผลิตรูปแบบเกษตรกรรมทางเลือก และกลุ่มเกษตรกรที่ยึดรูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์

รูปแบบเกษตรกรรม	จำนวน	\bar{X}	S.D.	t	Sig. (2-tailed)
กลุ่มเกษตรกรรมทางเลือก	32	3.03	0.33	27.601	.000
กลุ่มเกษตรกรที่ยึดรูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์	113	1.53	0.25		
รวม	145	1.86	0.67		

*** ($p < .001$)

จากตาราง 4.6 พบว่า เมื่อทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในชุมชนที่ทำการผลิตรูปแบบเกษตรกรรมทางเลือก และเกษตรกรที่ยึดรูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์ จะเห็นว่าค่า $t = 27.601$ ค่า $p < .001$ ดังนั้น สรุปได้ว่า กลุ่มเกษตรกรในชุมชนที่ทำการผลิตรูปแบบเกษตรกรรมทางเลือกกับกลุ่มเกษตรกรที่ยึดรูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .001 จะเห็นได้ว่า กลุ่มเกษตรกรในชุมชนที่ทำการผลิตรูปแบบเกษตรกรรมทางเลือก มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับค่อนข้างมาก ($\bar{X} = 3.03$, S.D. = 0.33) ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่ยึดรูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับน้อยกว่ามากอย่างชัดเจน ($\bar{X} = 1.53$, S.D. = 0.25)

4) ปัจจัยความรู้ความเข้าใจ ความเข้มแข็งชุมชน การพึ่งตนเอง มีความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการปรับตัวมาทำเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในชุมชน คำถามข้อที่ 4 ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ Pearson Correlation Coefficient เพื่อศึกษาว่าปัจจัยความรู้ความเข้าใจ ความเข้มแข็งชุมชน การพึ่งตนเอง มีความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการปรับตัวมาทำเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในชุมชน ดังนี้

ตาราง 4.7 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยความรู้ความเข้าใจ การพึ่งตนเองและความเข้มแข็งชุมชนกับพฤติกรรมกรรมการปรับตัวมาทำเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

พฤติกรรมกรรมการปรับตัวมาทำเกษตรกรรม ทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	ความรู้ความเข้าใจต่อ แนวคิดเศรษฐกิจ	การพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็ง
	พอเพียง	ของชุมชน
1. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต	.760**	.728**
2. การจัดการพื้นที่การเกษตร	.499**	.377**
3. การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง	.726**	.764**
4. การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล	.628**	.646**
5. การใช้สารอินทรีย์แทนสารเคมี	.736**	.693**
6. การทำปุ๋ยชีวภาพเองเพื่อใช้แทนปุ๋ยเคมี	.749**	.740**
7. การผลิตโดยคำนึง ถึงการบริโภคในครัวเรือน ไม่มุ่งการขาย	.331**	.282**
8. การรวมกลุ่ม เครือข่ายเกษตรกร	.905**	.950**

** ($p < .01$)

จากตาราง 4.7 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับพฤติกรรมกรรมการปรับตัวมาทำเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรทั้ง 8 พฤติกรรม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต การจัดการพื้นที่การเกษตร การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล การใช้สารอินทรีย์แทนสารเคมี การทำปุ๋ยชีวภาพเองเพื่อใช้แทนปุ๋ยเคมี การผลิตโดยคำนึงถึงการบริโภคในครัวเรือนไม่มุ่งการขาย และการรวมกลุ่ม เครือข่ายเกษตรกร พบว่า ทุกตัว

แปรพฤติกรรมกรรมการปรับตัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้ความเข้าใจต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีระดับความสัมพันธ์ตามลำดับดังนี้

- พฤติกรรมการรวมกลุ่ม เครือข่ายเกษตรกรทางเลือกมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับความรู้ความเข้าใจต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .905$)
- พฤติกรรมการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับความรู้ความเข้าใจต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .760$)
- พฤติกรรมการทำปุ๋ยชีวภาพเองเพื่อใช้แทนปุ๋ยเคมีมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับความรู้ความเข้าใจต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .749$)
- พฤติกรรมการใช้สารอินทรีย์แทนสารเคมีมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับความรู้ความเข้าใจต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .736$)
- พฤติกรรมการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับความรู้ความเข้าใจต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .726$)
- พฤติกรรมการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผลมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับความรู้ความเข้าใจต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .628$)
- พฤติกรรมการจัดการพื้นที่การเกษตรมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับความรู้ความเข้าใจต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .499$)
- พฤติกรรมการผลิตโดยค้ำฉิ่ง ถึงการบริโภคในครัวเรือนไม่มุ่งการขายมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำกับความรู้ความเข้าใจต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .331$)

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชนกับพฤติกรรมกรรมการปรับตัวมาทำเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรทั้ง 8 พฤติกรรม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต การจัดการพื้นที่การเกษตร การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล การใช้สารอินทรีย์แทนสารเคมี การทำปุ๋ยชีวภาพเองเพื่อใช้แทนปุ๋ยเคมี การผลิตโดยค้ำฉิ่ง ถึงการบริโภคในครัวเรือนไม่มุ่งการขาย และการรวมกลุ่ม เครือข่ายเกษตรกรทางเลือก พบว่า ทุกตัวแปรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีระดับความสัมพันธ์ตามลำดับดังนี้

- พฤติกรรมการรวมกลุ่ม เครือข่ายเกษตรกรทางเลือกมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับการพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .950$)
- พฤติกรรมการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับการพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .764$)

- พฤติกรรมการทำปฏิกิริยาตนเองเพื่อใช้แทนปุ๋ยเคมีมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับการพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .740$)
- พฤติกรรมการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับการพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .728$)
- พฤติกรรมการใช้สารอินทรีย์แทนสารเคมีมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .693$)
- พฤติกรรมการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผลมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .646$)
- พฤติกรรมการจัดการพื้นที่การเกษตรมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำกับการพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .337$)
- พฤติกรรมการผลิตโดยคำนึง ถึงการบริโภคในครัวเรือนไม่มุ่งการขายมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำกับการพึ่งพาตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ($r = .282$)